

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԱՆՆԱ Տարիելի Կնյազյան

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ԽՈՍՈՒՅԹԻ ԳԵՆԴԵՐԱՅԻՆ ՀԱՅԵՑԱԿԵՐՊԸ (լեզվական և հանրամշակութային դրսևորումներ)

Ժ.02.07 «Գերմանական լեզուներ» մասնագիտությամբ
բանասիրական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճանի
հայցման ատենախոսության

ՍԵՂՄԱԳԻՐ

ԵՐԵՎԱՆ 2016

Ատենախոսության թեման հաստատվել է Երևանի պետական համալսարանում:

Գիտական խորհրդատու՝ ք.գ.դ., պրոֆեսոր Ս.Բ.Գասպարյան

Պաշտոնական ընդդիմախոսներ՝ ք.գ.դ., պրոֆեսոր Կ.Շ. Աբրահամյան
ք.գ.դ., պրոֆեսոր Շ.Հ. Պարոնյան
ք.գ.դ., դոցենտ Ն.Լ. Հարությունյան

Առաջատար կազմակերպություն՝ Երևանի Վ. Բյուսովի անվան պետական լեզվահասարակագիտական համալսարան:

Ատենախոսության պաշտպանությունը կայանալու է 2016թ. մարտի 30-ին, ժամը 11.00-ին, Երևանի պետական համալսարանում գործող 009 «Օտար լեզուներ» մասնագիտական խորհրդի նիստում (Երևան, Ալեք Մանուկյան 1):

Ատենախոսությանը կարելի է ծանոթանալ Երևանի պետական համալսարանի գրադարանում:

Սեղմագիրն առաքված է 2016թ. փետրվարի 29-ին:

Մասնագիտական խորհրդի
գիտական քարտուղար,
ք.գ.դ.,պրոֆեսոր՝

 Ե. Լ. Երզնկյան

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐ

Մարդկանց առօրյա կյանքը, իրադարձությունների և գործողությունների գնահատումը, անհատի դերային դիրքորոշումները պայմանավորված են գենդերային փոխհարաբերություններով:

Գենդերը (սոցիալական կամ հանրամշակութային սեռը) լեզվաբանական կարգ չէ, սակայն դրա բովանդակությունը կարելի է բացահայտել լեզվական կառույցների վերլուծության միջոցով:

Աշխատանքում հետազոտության **օբյեկտը** անգլիական երգիծական խոսույթն է՝ զգացմունքների լեզվական արտահայտության գենդերային առանձնահատկությունների դիտանկյունից: Ընտրությունը պայմանավորված է ժամանակակից լեզվաբանության մեջ նախադեպային ժանրի տեքստերի հանրամշակութային առանձնահատկությունների նկատմամբ հետաքրքրության կտրուկ աճով:

Սույն ատենախոսության մեջ որպես հետազոտության **առարկա** քննության են ենթարկվում անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում գենդերային կարծրատիպերի հանրամշակութային առանձնահատկությունները, որոնք արտացոլում են արականության և իգականության վերաբերյալ սոցիալական պատկերացումները: Ատենախոսության հետազոտության **առարկա** են նաև կանանց և տղամարդկանց խոսքային, ոչ խոսքային և հարախոսքային տարբերությունները անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում:

Գենդերային կարծրատիպերի հանրամշակութային առանձնահատկությունների հետազոտության լեզվական **նյութը** կենցաղային թեմատիկայով անգլիական անեկդոտներն են: Անեկդոտների տեքստերի բովանդակության վերլուծության հիման վրա վեր են հանվել թեմաներ, որոնցում արտացոլված են կանանց և տղամարդկանց բնորոշ գծերի կամ գործողությունների վերաբերյալ ամենատարածված կարծրատիպային պատկերացումները, ինչպես նաև անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում խոսքային, ոչ խոսքային և հարախոսքային մակարդակներում առանձնացվել են հուզարտահայտչական նշույթները: Վերլուծության են ենթարկվել ավելի քան 1000 անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներ: Նյութի ընտրությունը կատարելիս հաշվի են առնվել հույզեր արտահայտող այն տարրերը, որոնք համապատասխանում են մեր հետազոտության մեջ բարձրացվող հիմնախնդիրներին:

Հետազոտության **նպատակը** հաղորդակցմանը մասնակից հուզագրացական անհատի՝ անգլիական երգիծական խոսույթում արտահայտված գենդերային տարբերությունները վեր հանելն է: Սույն աշխատանքի շրջանակներում իրականացվել է անգլիական անեկդոտների հանրամշակութային վերլուծություն՝ նպատակ ունենալով բացահայտել

սոցիալական բնույթի և աշխարհի լեզվական պատկերի այն յուրահատկությունները, որոնք հիմքում ընկած են գենդերային կարծրատիպերը:

Հետազոտության ընդհանուր նպատակով պայմանավորված՝ առաջադրվել են հետևյալ **խնդիրները**.

1. Բացահայտել «գենդեր» գիտական հասկացության էությունը, դրա բովանդակությունը, գենդերային լեզվաբանության առանձնահատկություններն ու ժամանակակից ուղղությունները: Վերլուծել գենդերային լեզվաբանության կայացման ընթացքը լեզվի մասին գիտության ընդհանուր զարգացման համատեքստում:

2. Գոյություն ունեցող մոտեցումների և հետազոտական ընթացակարգերի հիման վրա առաջարկել լեզվաբանական ուղղվածություն ունեցող նմուշ-օրինակներ, որոնք ներկայացնում են գենդերը՝ որպես հանրամշակութային կառուցատարր:

3. Բացահայտել անեկդոտի՝ որպես զանգվածային մշակույթին հարող երևույթի առանձնահատկությունները, վերլուծել անեկդոտը որպես հաղորդակցային գործընթաց, որպես նախադեպային երգիծական տեքստ, որտեղ արտացոլվում են ազգային խառնվածքի յուրահատկություններն ու արժեհամակարգը:

4. Վեր հանել անգլիացիների պատմամշակութային զարգացման յուրահատկությունները, որոնք պայմանավորված են անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում արտացոլվող աշխարհի լեզվական պատկերի ազգային առանձնահատկություններով:

5. Ուսումնասիրել անգլիական «կենցաղային» անեկդոտների գենդերային կարծրատիպերի առանձնահատկությունները: Պարզել դրանց ձևավորման վրա ազդող սոցիալական պայմանները: Վեր հանել գենդերային հայեցակերպի իրականացման լեզվամշակութային առանձնահատկությունները անեկդոտներում:

6. Դիտարկել տղամարդ և կին հաղորդակցվող անհատների հուզազգացական վարքի դինամիկական անգլերենում: Պարզել անգլիական երգիծական խոսույթում կանանց և տղամարդկանց հուզազգացական վարքի գերակշռող հույզերը բառային և շարահյուսական մակարդակներում:

7. Վեր հանել կանանց և տղամարդկանց հարախոսքային և ոչ խոսքային վարքի տարբերությունները երգիծական խոսույթում:

Հետազոտության **արդիականությունը և կարևորությունը** պայմանավորված են այն հանգամանքով, որ հատկապես վերջին տարիներին Հայաստանի Հանրապետությունում բավական շատ է արժարժվում «գենդեր» եզրույթը, քանի որ գենդերային հարաբերությունների ներդաշնակ զարգացումը դիտվում է որպես ընդհանուր ժողովրդավարացման գործընթացի մաս: Աշխարհում տեղի ունեցող սոցիալ-տնտեսական և քաղաքական բնույթի փոփոխությունների հետևանքով խորանում է գենդերային հարաբերությունների

անհամաչափությունը հասարակական կյանքում, որն էլ իր դրսևորումն է գտնում քաղաքական, իրավական, հոգեբանական, տնտեսական, սոցիալական, մշակութային, լեզվական և այլ ոլորտներում: Ուստի գենդերային տարբերությունների ուսումնասիրության խնդիրը առավել արդիական է դառնում, քանի որ գենդերային հավասարության մոտեցման պահպանումը կարևոր է հասարակական կյանքի բոլոր բնագավառների զարգացման համար: Գենդերային հարաբերությունները թափանցում են մշակույթի, լեզվի, սովորույթների, հասարակական կառույցների, պետական ինստիտուտների որոշումների կայացման մեջ և ձևավորում հասարակական կարծրատիպեր: Հետազոտության արդիականությունը նաև պայմանավորված է գենդերային գիտելիքների տարածման, գենդերային կարծրատիպերի հաղթահարման, գենդերային իրավիճակի ճշգրիտ արտացոլման, երգիծական խոսույթում կանանց և տղամարդկանց կերպարներին ներկայացված առանձնահատկությունները բացահայտելու անհրաժեշտությամբ:

Սույն ատենախոսության **նորույթը** երեք գիտակարգերի՝ հանրամշակութաբանության, կառուցվածքային և գենդերային լեզվաբանության զուգադիր հենքի վրա լեզվաբանական հետազոտություն իրականացնելն է: Հետազոտությունը մի կողմից վերաբերում է գենդերային լեզվաբանությանը, որը գտնվում է լեզվաբանական հետազոտությունների կենտրոնում և որի արդիականությունը նախ և առաջ որոշվում է կյանքում և հասարակության մեջ գենդերային հարաբերությունների փոփոխություններով, ինչպես նաև այս կամ այն ձևով այդ հարաբերությունների լեզվական առկայացման յուրահատկությունները պարզելու անհրաժեշտությամբ: Մյուս կողմից սույն ուսումնասիրությունը ընդգրկում է խոսույթի տեսության ոլորտը, որը նույնպես գտնվում է ժամանակակից լեզվական հետազոտությունների հետաքրքրության շրջանակներում: **Նորույթ է** նաև՝ լեզվական ընդգրկուն նյութի հիման վրա հաղորդակցմանը մասնակից հուզագագացական անհատի գենդերային բնորոշ գծերը անզլիական երգիծական խոսույթում վեր հանելը, խոսքի վրա սեռի հանրամշակութային հասկացույթի ազդեցության ընդհանուր օրինաչափությունները բացահայտելը և խոսքի բովանդակության հուզարտահայտչական ուղղվածությունը գենդերի դիտանկյունից քննելը: **Նոր է** նաև հաղորդակցության ոչ խոսքային և հարախոսքային բաղադրիչների ուսումնասիրությունը՝ անզլիական երգիծական խոսույթում գենդերային հայեցակերպի հաշվառումով:

Առաջին անգամ աշխատանքում քննության են առնվում գենդերային կարծրատիպերը անզլիական «կենցաղային» անեկդոտներում: Լեզվաբանության մեջ «կենցաղային» անեկդոտը հիմնականում ուսումնասիրվել է ժանրային յուրահատկությունների և լեզվական միջոցների կիրառման տեսանկյունից, սակայն ուսումնասիրությունից մինչև այժմ դուրս են մնացել գենդերային կարծրատիպերի հանրամշակութային առանձնահատկությունները:

Ժամանակակից լեզվագենդերաբանության մեջ անգլիական երգիծական խոսույթի նյութի հիման վրա լեզվական գենդերային տարբերակման ոլորտում մինչև այժմ ուսումնասիրություններ չեն իրականացվել: Թեև Արևմուտքում գենդերային հետազոտությունները, լայն առումով, արդեն հաստատուն տեղ են գրավել գիտաճյուղերի շարքում, սակայն Հայաստանում դրանք համեմատաբար նոր գիտահետազոտական բնագավառ են: Լայն առումով լեզվի և հաղորդակցության գենդերային հայեցակերպը դեռևս մնում է ամենաքիչ ուսումնասիրված բնագավառը գենդերային հետազոտությունների ընդհանուր միջգիտակարգային ոլորտում: Սույն ատենախոսությունը կնպաստի գենդերային լեզվաբանական հետազոտությունների զարգացմանն ընդհանրապես և Հայաստանում մասնավորապես:

Աշխատանքի **տեսական նշանակությունը** պայմանավորված է գենդերային կարծրատիպերի վերաբերյալ գիտական պատկերացումները խորացնելու և համակարգելու կարևորությամբ: Գենդերային հայեցակերպը լրացուցիչ հստակություն է մտցնում այն հարցում, թե հանրամշակութային բնութագրերով պայմանավորված՝ ինչպես են գործածվում լեզվական միջոցները: Ստացված արդյունքները կարող են նպաստել լեզվի մարդակենտրոն քննության, հանրամշակութաբանության, լեզվամշակութաբանության, գենդերային տեսության, հաղորդակցության տեսության հետագա զարգացմանը:

Հետազոտության գործնական նշանակությունը: Աշխատանքի արդյունքները հետաքրքրություն են ներկայացնում հանրամշակութաբանության, հանրալեզվաբանության, գործաբանության, հոգելեզվաբանության, կոնֆլիկտաբանության համար. դրանք հնարավորություն են ընձեռում առավել ճշգրիտ պատկերացնելու ժամանակակից լեզվագիտության նոր ուղղության՝ գենդերային լեզվաբանության բավականին խայտաբղետ պատկերը և կարող են լայն կիրառություն գտնել տարբեր գիտահետազոտական ուսումնասիրություններում, այս թեմային առնչվող ավարտական և մագիստրոսական աշխատանքներում: Ստացված արդյունքները կարող են օգտագործվել նաև ընդհանուր լեզվաբանության, հոգեբանության, միջմշակութային հաղորդակցության, քրեագիտության, գենդերային հետազոտությունների հատուկ դասընթացներում:

Հետազոտության առարկայի առանձնահատկությունը, նպատակների ու խնդիրների համալիր բնույթը պահանջում են կիրառել տարատեսակ **մեթոդներ:** Լեզվական նյութի վերլուծության և արդյունքների ներկայացման համար հիմնականում կիրառվել են *հանրամշակութաբանության, հանրալեզվաբանության, վիճակագրական մշակման, ինչպես նաև նկարագրական և զուգադրական վերլուծության մեթոդները*՝ իրենց հիմնական բաղադրիչներով (*դիտարկում, ընդհանրացում, մեկնաբանում, դասակարգում*):

Ատենախոսության մեջ արված եզրակացությունների հավաստիությունը ապահովվում է հետազոտման համալիր մեթոդների կիրառմամբ, քննվող

հիմնախնդիրն վերաբերող ընդգրկուն տեսական նյութի լուրջ մշակվածությամբ, կատարված խորը և բազմակողմանի վերլուծությամբ, ինչպես նաև ծավալուն լեզվական նյութով:

Հետազոտության **մեթոդաբանական հիմքը** գենդերաբանության և հանրամշակութաբանության ոլորտում առաջատար հետազոտողների ուսումնասիրություններն են.

- ֆեմինիստական և գենդերային լեզվաբանության ոլորտում՝ Դ. Քեմերոն, Ռ. Լակոֆ, Դ. Տաննեն, Օ.Յեսպերսեն, Պ.Տրաշիլ, Հ.Կոտտոֆ, Ա. Վ. Կիրիլինա, Ի. Ի. Խալեևա, Օ. Լ. Կամենսկայա, Մ. Վ. Գորոդնիկովա, Ի. Ա. Ստեռնին և այլք:

- հանրամշակութաբանության ոլորտում՝ Ու. Լիպման, Վան Դեյկ, Հ. Թեշֆել, Զ. Թերներ, Ս. Լ. Բեմ, Ա. Հ. Իգլի, Է.Օյկլի, Ֆ. Մաուտներ, Մ. Միդ, Վ.Լաբով, Ա. Մ. Խոլոդ, Յ.Ս.Գրիցենկո և այլք:

Համալիր մոտեցման մշակումն ու իրականացումը թույլ է տալիս աշխատանքում ձևակերպել լեզվում գենդերային գործոնն ուսումնասիրող գիտական ուղղության ընդհանուր տեսական հիմունքները և առաջարկել գենդերային տարբերությունների լեզվաբանական ուսումնասիրության նոր մեթոդաբանություն, որը կարող է հիմք դառնալ ոչ միայն երգիծական խոսքի գենդերային լեզվաբանական հետազոտության, այլև տարաբնույթ խոսույթների քննության համար գենդերային տեսանկյունից: Այսպես օրինակ, Ռ. Առուստամյանի «Գենդերային տարբերությունները քաղաքական խոսույթում» թեկնածուական հետազոտության մեջ կիրառվում են մեր կողմից առաջարկված մեթոդաբանական մոտեցումները:

Հետազոտության նյութի փորձաքննությունը: Ատենախոսական աշխատանքի հիմնական դրույթները ներկայացվել են միջազգային գիտաժողովներում: Սույն աշխատանքի թեմայով զեկուցումներ են կարդացվել ամենամյա գիտաժողովներում ու քննարկումներում: Ատենախոսության շրջանակներում կիրառվող մեթոդներն ու մոտեցումները փորձարկվել են ԵՊՀ ուսանողների կուրսային և դիպլոմային հետազոտական աշխատանքներում: Ատենախոսական հետազոտության հիմնական դրույթներն ու եզրակացությունները քննարկվել են ԵՊՀ անգլիական բանասիրության ամբիոնի նիստերում:

Ատենախոսական հետազոտության տեսականորեն հիմնավորված գլխավոր դրույթներն ու արդյունքները արտացոլվել են 1 մենագրական ուսումնասիրության մեջ, 28 հոդվածներում և 4 գիտաժողովի թեզիսներում:

Նպատակներն ու խնդիրները պայմանավորել են հետազոտության ընդհանուր տրամաբանությունն ու աշխատանքի կառուցվածքը, որը բաղկացած է ներածությունից, յոթ գլխից, որոնք, ըստ անհրաժեշտության, բաժանվում են ենթագլուխների, ուսումնասիրության հիմնախնդիրը լուսաբանող և լրացնող ծանոթագրություններից, եզրակացությունից և օգտագործված գրականության ցանկից:

Ներածության մեջ սահմանվում են հետազոտության առարկան, հիմնավորվում են ուսումնասիրության արդիականությունն ու գիտական նորույթը, ձևակերպվում են նպատակներն ու հիմնական խնդիրները, նշվում են մեթոդաբանական հիմքերն ու կիրառված մեթոդները, շարադրվում են պաշտպանության ներկայացված դրույթները, վեր է հանվում աշխատանքի տեսական նշանակությունը, տեղեկություններ են տրվում ատենախոսության դրույթների փորձաքննության վերաբերյալ, հիմնավորվում է աշխատանքի կառուցվածքը:

Ատենախոսության **առաջին գլուխը («Գենդերային հետազոտությունները լեզվաբանության ժամանակակից հարացույցում»)** բաղկացած է երկու ենթագլխից:

Առաջին ենթագլուխը («Գենդերային հետազոտությունների զարգացման նախադրյալները լեզվաբանության մեջ») նվիրված է տեսական խնդիրների քննությանը, որտեղ դիտարկվում է գենդերային լեզվաբանության ձևավորումը՝ լեզվի մասին գիտության ընդհանուր զարգացման համատեքստում:

Երկրորդ ենթագլխում («Լեզվի և գենդերի հետազոտությունների լեզվաբանական և հանրամշակութային ավանդույթները») դիտարկվում են լեզվի և գենդերի փոխհարաբերությունների վերաբերյալ ուսումնասիրությունները լեզվաբանության մեջ:

Առկա տեսագործնական նյութի քննական վերլուծությունը թույլ է տալիս նկատել, որ գենդերային հայեցակարգի դիտարկման շրջանակներում հիմնական շեշտը դրվում է տղամարդու և կնոջ ոչ թե բնական, կենսաբանական տարբերությունների վրա, որոնք ի սկզբանե կանխատեսված են նրանց ֆիզիոլոգիական յուրահատկություններով, այլև նրանց սոցիալական հետաքրքրությունների, պահանջմունքների և վարքագծի վրա՝ չանտեսելով նաև գենդերային հատկանիշների սերտ կապը հանրամշակութային յուրահատկությունների հետ: Կարելի է ասել, որ լայն առումով, գենդերը հանրամշակութային կառույց է: Գենդերային համակարգը յուրահատուկ է նրանով, որ այն ցանկացած հասարակության բնութագրի անբաժանելի մասն է, և ցանկացած հասարակություն այս կամ այլ կերպ կարգավորում է հարաբերությունները սեռերի միջև:

Երկրորդ գլուխը վերնագրված է **«Լեզուն և գենդերային կարծրատիպերը»** և բաղկացած է չորս ենթագլխից: Այս գլխի առաջին ենթագլխում (**«Կարծրատիպ հասկացության ծագումն ու մեկնաբանությունը»**) նկարագրվում են կարծրատիպերի տեսակները, հատկությունները և գործառույթները: Կարծրատիպերը բոլորի կողմից ընդունված նորմերի և գաղափարների հավաքածու են, որոնք վերաբերում են տղամարդկանց և կանանց դերերին, նրանց վարքագծի նորմերին և պահանջներին:

Կարծրատիպ եզրույթն առաջին անգամ ներմուծվել է հասարակական գիտություններ XX դարի 20-ական թվականներին ԱՄՆ-ում, երբ զանգվածային

գիտակցության գործառույթյան օրենքները հետազոտելու և բացատրելու անհրաժեշտություն ծագեց: Ամերիկացի լրագրող և քաղաքագետ Ուոլթեր Լիպմանը դարձավ կարծրատիպային մտածողության և վարքագծի հայեցակարգի հիմնադիրը: Ու. Լիպմանը դիտարկում է կարծրատիպերը այն գործոնների համակարգում, որոնց ազդեցությունը մեծ է, ինչպես կարծրատիպերի առաջացման, այնպես էլ գործառույթյան վրա¹: Մարդկանց մեծամասնությունը կարծրատիպերի կրող է, սակայն դրանք կարող են փոփոխվել՝ կախված այս կամ այն երկրում պատմական, միջազգային և անգամ ներքաղաքական իրավիճակից:

Երկրորդ ենթազխում («Գենդերային ինքնության ձեռքբերումը որպես հասարակական երևույթ») դիտարկվում է գենդերային ինքնությունը որպես անձի սոցիալական նույնականության ենթակառուցներից մեկը: Հասարակության մեջ առաջանում է վարքի նորմերի համակարգ, որը սահմանում է որոշակի սեռային դերերի կատարում, համապատասխանաբար առաջանում է կարծրատիպերի շարք այն մասին, թե տվյալ հասարակությունում որն է «տղամարդկայինը», որը՝ «կանացին»:

Երրորդ ենթազխում («Տղամարդկանց և կանանց դերի մասին պատկերացումները հասարակական կյանքում») ներկայացվում են տղամարդկանց և կանանց մասին սոցիալական պատկերացումները, որոնք վերաբերում են նրանց վարքագծի նորմերին: Տարբեր մշակույթներում մարդու միևնույն գործողություններին, կախված նրա սեռից, տրվում է տարբեր բովանդակություն. միևնույն բովանդակությունը տարբեր կերպ է դրսևորվում արարքներում²:

Ա. Իգլիի սոցիալական դերերի տեսության համաձայն՝ ենթադրվում է, որ գենդերային կարծրատիպերը առաջանում են կանանց և տղամարդկանց զբաղեցրած տարբեր դերերից³: Սեռերի բաշխումը, ըստ տարբեր սոցիալական դերերի, հանգեցնում է որոշ հանրային նորմերի, որոնց համաձայն՝ կանայք և տղամարդիկ իրենց դրսևորում են համապատասխանաբար կերպով:

Չորրորդ ենթազխում («Գենդերային կարծրատիպերը անգլիական հանրամշակույթում») ներկայացվում են անգլիական էթնոմշակութային կարծրատիպերը, որոնք մշակույթի արդյունք են: Մի շարք կարծրատիպեր կան, որոնք պարտադրվում են հասարակության կողմից, և դրանք կարելի է հստակորեն տեսնել լեզվում, որն էլ, արտացոլում է անգլիացի լեզվակիրների բնավորությունն ու մշակույթը:

¹ Lippman W. Public Opinion. New York, 1950. p. 95.

² Տե՛ս **Williams J. E., Best D. L.** Measuring Sex Stereotypes: A Thirty-Nation Study (rev. ed.). Beverly Hills: Sage, 1990; **Welch M. R., Page B. M.** Sex Differences in Childhood Socialization. Patterns in African Societies. // Sex Roles. Washington, 1981, № 7.

³ **Eagly A.H.** Sex Differences in Social Behavior. // A social-role interpretation. New York: Hellbaum, 1987.

Երրորդ գլուխը վերնագրված է *«Աշխարհի պատկերի լեզվամշակութային առանձնահատկությունները կարծրատիպային պատկերացումներում»* և բաղկացած է երեք ենթագլխից:

Առաջին ենթագլխում («Լեզուն որպես մշակույթի բացառիկ երևույթ») լուսաբանվում են լեզվի և մշակույթի կապը, աշխարհի լեզվական պատկերը, ինչպես նաև բացահայտվում են ազգային կարծրատիպերը, ազգամշակութային յուրօրինակության հասկացությունները: Մշակույթը ներառում է ոչ միայն լեզուն, սովորույթները, համաձայնեցված ավանդույթները, այլև կարծրատիպերը, որոնք իրենց արտահայտությունն են գտնում մարդկանց կյանքի կազմակերպման և գործունեության ձևերում, նրանց փոխհարաբերություններում, ինչպես նաև նրանց կողմից ստեղծվող նյութական և հոգևոր արժեքներում: Ինչպես արդեն վերը նշվել է, կարծրատիպերը կարևոր են և համարվում են մշակույթի արդյունք, քանի որ դրանք են պայմանավորում մշակութային սպասելիքները. կարծրատիպից շեղումն ընկալվում է որպես նորմից շեղում:

Երկրորդ ենթագլխի («Աշխարհի լեզվական և ազգային պատկերը») հիմնական նպատակն է հետազոտել աշխարհի լեզվական և ազգային պատկերները, որոնց ձևավորմանը մասնակցող գործոնները կարելի է բաժանել առնվազն երեք խմբի՝ *միջավայրը, մարդու հոգեկանը (ներառյալ գիտակցականն ու ենթագիտակցականը) և լեզվի զարգացման օրենքները:*

Սույն հետազոտության մեջ առանձնահատուկ շեշտվում է աշխարհի լեզվական և ազգային պատկերների արժևորման տեսանկյունը: Մեր կարծիքով, արժեքային մոտեցման առանձնահատկությունը հիմնարար դեր է խաղում աշխարհի ազգային պատկերի ձևավորման մեջ: Աշխարհի արժեքային պատկերի հետազոտությունը հնարավոր է գնահատական պարունակող լեզվական կառույցներն ուսումնասիրելու օգնությամբ:

Երրորդ ենթագլխում («Արժեհամակարգի լեզվական արտահայտությունը») դիտարկվում են աշխարհի արժեքային պատկերի հիմնական բաղադրիչները, հստակեցվում են մոտեցումներ առավել կարևոր արժեքանական հասկացությունների վերաբերյալ, ցույց են տրվում արժեքային համակարգի արտացոլման ձևերը լեզվում:

Չորրորդ գլուխը (*«Երգիծական խոսույթի ժանրային հատկանիշները»*) բաղկացած է երկու ենթագլխից:

Առաջին ենթագլխում («Անեկդոտի ժանրը. նրա կառուցվածքի և բովանդակության առանձնահատկությունները») քննարկվում են երգիծականի ստեղծման հնարանքները: Առանձնակի ուշադրություն է հատկացվում երգիծական խոսույթի (տվյալ դեպքում անեկդոտի) սոցիալական բնույթին և դրա մշակութային արժեհամակարգին:

XX դարի ընթացքում արտասահմանյան հետազոտություններում ի հայտ եկան «անեկդոտ» եզրույթի տարբեր ընկալումներ: Համաձայն «Պարզ ձևերի հանրագիտարանի»՝ անեկդոտը (*anecdote*) կարճ, հաճախ բարոյախրատական

պատմություն է նշանավոր մարդկանց մասին և ներկայացնում է անեկդոտի հերոսին որպես որոշակի հանրային խմբի կամ ժամանակաշրջանի ներկայացուցիչ⁴:

Անզլիական լեզվամշակույթում համանման հասկացությունը կոչվում է *joke, canned joke, funny story*: Հայերենում բոլորն էլ անվանվում են *անեկդոտ*, որը նշանակում է կարճ, զվարճալի, սրամիտ պատմվածք ծիծաղաշարժ կամ արտասովոր դեպքի մասին⁵:

Անեկդոտը, ինչպես և ցանկացած տեքստ, որը պատկանում է առանձին ժանրի, օժտված է որոշակի կառուցվածքով, ձևով ու բովանդակությամբ: Դրանում արտացոլվում է աշխարհի ազգային պատկերը, խաղարկվում են նախադեպային իրավիճակներ, և գոյություն ունեն նախադեպային գործող անձինք, ուստի անեկդոտը կարելի է դասել նախադեպային տեքստերի շարքին⁶:

Երկրորդ ենթազխում («Անեկդոտի երգիծական գործառույթները») անեկդոտը դիտարկվում է որպես միջանձնային հաղորդակցության էական միջոց: Անեկդոտը հաղորդակցային գործընթացում կատարում է հիմնականում խոսքարկման գործառույթ՝ նպաստելով շփում հաստատելուն և պահպանելուն: Անեկդոտի գործաբանական իմաստը շրջապատողներին զվարճացնելն է⁷:

Հինգերորդ զլխում (*«Գենդերային կարծրատիպերի արտացոլումը անզլիական «կենցաղային» անեկդոտներում»*) վեր են հանվում անզլիական անեկդոտների հանրամշակութային առանձնահատկությունները, ցույց է տրվում լեզվի, մտածողության և մշակույթի փոխկապվածությունը, բացահայտվում է աշխարհի լեզվական պատկերի հասկացությունը, քննության են առնվում անեկդոտի՝ որպես խոսույթի հիմնական բնութագրերը, վերլուծվում է գենդերային կարծրատիպերի կենսագործունը կոնկրետ տեքստերի օրինակով:

Առաջին ենթազխում («Անզլիական «կենցաղային» անեկդոտների գենդերային կարծրատիպերի հանրամշակութային բնութագիրը») անեկդոտների տեքստի բովանդակային վերլուծության հիման վրա վեր են հանվում այն ոլորտները, որոնցում արտացոլված են առավել տարածված կարծրատիպային պատկերացումները կանանց և տղամարդկանց բնութագրական գծերի կամ գործողությունների մասին⁸, մասնավորապես՝ *ընտանեկան հարաբերություններ (ամուսնական անհավատարմություն),*

⁴Koch W. A. Simple Forms: an encyclopaedia of simple text-types in lore and literature. Bochum: Universitätsverlag Dr. Norbert Brockmeyer, 1994.

⁵ Աղայան Է.Ք. Արդի հայերենի բացատրական բառարան. Երևան, 1976:

⁶ Шмелева Е.Я., Шмелев А.Д. Русский анекдот. Текст и речевой жанр. М.: Языки славянской культуры, 2002.

⁷ Седов К.Ф. Психолингвистические аспекты изучения речевых жанров. // Жанры речи: Сб. научных статей. Вып. 3. Саратов: Изд-во ГосУНЦ Колледж, 2002.

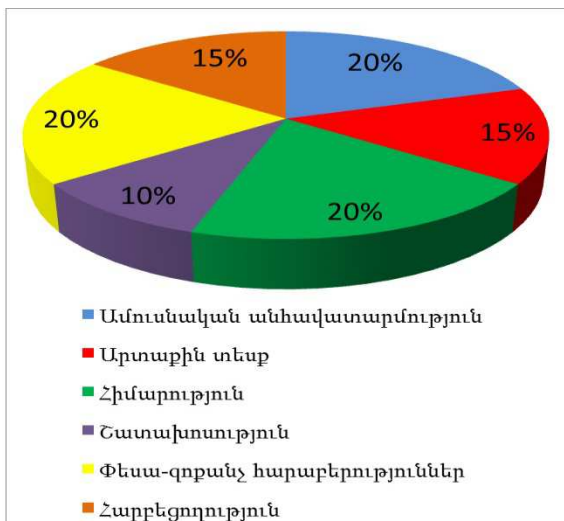
⁸ Stü Kнязян А. Т. Гендерные асимметрии и стереотипы в юмористическом дискурсе. Saarbrücken, Deutschland: Palmarium Academic Publishing Omniscritum GmbH&Co.KG, 2015.

հիմարություն, արտաքին տեսք, շատախոսություն, հարբեցողություն, փեսա-գոջանչ հարաբերություններ ուլորտներում:

Առկա գենդերային կարծրատիպերի վիճակագրական տվյալները ներկայացվում են գծապատկերի տեսքով⁹:

Գծապատկեր 1

Գենդերային կարծրատիպերը անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում

Ընտանեկան հարաբերությունները աշխարհի ցանկացած երկրում անեկդոտների ամենավառ թեմաներից է: Ընտանեկան կյանքի մասին անեկդոտներում իրացվում են հասարակության մեջ ընտանեկան կյանքի վերաբերյալ ձևավորված կարծրատիպերը:

Անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում իրենց վառ դրսևորում են ստանում կանանց ամուսնանալու ձգտումները: Դա թերևս կապված է համընդհանուր տարածում գտած այն կարծիքի հետ, որ կինը պարտադիր պետք է իրեն դրսևորի ընտանիքում: Գենդերային կարծրատիպերի ազդեցությունն անգլերենում հատկապես ակնառու է լեզվական մի քանի բառազույգերում: Օրինակ, չնայած այն բանին, որ *spinster* և *bachelor* բառերը նշանակում են *“one who is not married”*, նրանց մեջ դրված է բացարձակապես հակառակ իմաստ: Եթե *bachelor*-ը չեզոք եզրույթ է և նշանակում է ազատ տղամարդ, որը կարող է ընտրություն կատարել երկրպագուհիների

⁹ Այս և բերված բոլոր գծապատկերները և աղյուսակները Ա.Տ.Կնյազյանի:

բազմությունից, լեզվակիրները *spinster*-ը օգտագործում են որպես բացասական իմաստ ունեցող հասկացություն: Այն մատնանշում է կնոջ, որը ոչ ոքի պետք չէ և արդեն չափազանց ծեր է իր անձնական կյանքը դասավորելու համար:

Անգլիական «կենցաղային» անեկդոտների շտեմարանում կնոջը որպես հասարակության իրավահավասար անդամ ընդունելու թեման առիաստրակ հազվադեպ է: Գոյություն ունի կարծրատիպ այն մասին, որ կինը տան օջախի պահպանն է և պարտավոր է կատարել տնային ամբողջ աշխատանքը: Այս կարծրատիպի դրսևորումը հաճախ է հանդիպում անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում: Արձանագրված օրինակներում կնոջ կողմից տնային պարտականությունները կատարելը համարվում է բնական:

Որպես ընդհարման պատճառ՝ *ամուսնական անհավատարմության թեման* անգլիական անեկդոտներում հաճախ է արծարծվում: Ամուսնական անհավատարմության իրավիճակներում առկա է այն գործոնը, որն արտացոլում է կանանց և տղամարդկանց կենսագործունեության պատմականորեն ձևավորված տիպերը: Տղամարդը միշտ դավաճանում է դրսում: Դա կարելի է բացատրել նրանով, որ տղամարդը միշտ համարվել է որսորդ և այդ պատճառով երկար ժամանակով բացակայել է՝ ընտանիքը կերակրելու համար: Սակայն, «կենցաղային» անեկդոտների բովանդակային վերլուծությունից երևում է, որ կնոջ անհավատարմությունը երեք անգամ ավելի հաճախ է հանդիպում, քան ամուսնունը:

Կանացի հիմարության թեման բավականին հաճախ է արծարծվում անգլիական անեկդոտներում: Առանձնակի հետաքրքրություն է ներկայացնում *“blonde”* (շիկահեր կին) հավաքական կերպարը: Ժամանակակից հասարակությունում հանրահռչակ են շիկահեր կանանց մասին անեկդոտները: Շիկահերը այն հերոսուհին է, որը աչքի է ընկնում չափազանց նեղ հետաքրքրությունների շրջանակով և մտավոր զարգացման ցածր մակարդակով՝ դրանով հանդերձ՝ գրավելով տղամարդկանց ուշադրությունը: Հարկ է նշել, որ շիկահերների մասին անեկդոտները բնութագրական են անգլալեզու հումորի համար:

Ներքոբերյալ «կենցաղային» անեկդոտում նշյալ կարծրատիպը ներկայացված է կնոջ բացահայտ հիմարության, սակավամտության դեպքերի լայն տարապատկերով, որն ի ցույց է դնում կանանց պարզամիտ լինելը: Այսպես՝

A blonde walks into a doctor's office. She gets in the room with the doctor and says, "Doc, I hurt all over." The doctor is really confused. He says, "What do you mean, you hurt all over?" The blonde says, "I'll show you."

She then touches herself on her leg. "OW!!! I hurt there." Then she touches her earlobe. "OW!!!!!! I hurt there too!" Then she touches her hair. "OW!!!!!! EVEN MY HAIR HURTS!" So the doctor sits back and

thinks on it for 5 min. Then he says, "Tell me, is blonde your natural hair color?" The blonde says "Yes, why?"

The doctor says, "Well, you got a broken finger..."¹⁰

Վերը նշված օրինակում ծաղրի են ենթարկվում կանանց (մասնավորապես՝ **շիկահերների**) դատարկամտությունը և մտավոր թույլ կարողությունները: Բացի հիմար կնոջ գեղեցկության փաստից՝ արձանագրվում է նաև այն **տղամարդկանց հիմարությունը**, որոնք փորձում են նսեմացնել կանանց¹¹:

Կարծրատիպային պատկերացումը, թե կնոջ մեջ ամենակարևորը **արտաքին տեսքն է**, վերլուծության ենթարկված «կենցաղային» անեկդոտներում առկա է ինչպես կանանց, այնպես էլ տղամարդկանց գիտակցության մեջ: Առաջին դեպքում կանայք իրենք են ձգտում բարելավել իրենց արտաքին տվյալները: Մյուս կողմից, տղամարդիկ գնահատում են արտաքուստ գրավիչ կանանց և ծաղրում տգեղադեմ արտաքինով կանանց:

Անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում առանձնանում է կնոջ ձգտումը՝ շրջապատին համոզելու, որ ինքը գեղեցիկ է ու երիտասարդ: Գերակշռում են այն դեպքերը, որոնցում կինը ներկայացվում է որպես սակավամիտ էակ, ընդ որում, այդ փաստը միավորվում է կնոջ՝ իր արտաքին տեսքի մասին հոգալու անհրաժեշտության հետ: Նշյալ անեկդոտներում երկու դրական բևեռների (**intellect and beauty**) համատեղումը համարվում է անհնարին և շրջապատի կողմից ենթարկվում է ծաղրանքի: Օրինակ՝

Luke's wife bought a new line of expensive cosmetics guaranteed to make her look years younger. After a lengthy sitting before the mirror applying the "miracle" products she asked, "Darling, honestly what age would you say I am?"

Looking over her carefully, Luke replied, "Judging from your skin, twenty; your hair, eighteen; and your figure, twenty-five."

"Oh, you flatterer!" she gushed.

"Hey, wait a minute!" Luke interrupted. "I haven't added them up yet."¹²

¹⁰ http://idak.gop.edu.tr/ayhandiril/ENGLISH/SOME_JOKES.htm (08.09.2013)

¹¹ Сту́ Князя́н А. Т. Гендерные стереотипы мужской и женской глупости в английских "бытовых" анекдотах. "Studia Philologica" Збірник наукових праць. Випуск 3. Київ, 2014.

¹² <http://www.homeenglish.ru/Jokes282.htm> (02.02.2011)

Այս «կենցաղային» անեկդոտի երգիծական տպավորությունը ձևավորվում է կնոջ՝ ավելի լավը երևալու ապարդյուն ջանքերով: Գեղեցիկ և երիտասարդ չլինելով՝ գրավիչ երևալու հավակնությունը ծիծաղ է առաջացնում տղամարդկանց մոտ:

Կնոջ չափից դուրս շատախոսության կարծրատիպում առանձնացրել ենք կանանց հետևյալ հատկությունը՝ խոսել շատ և անբովանդակ: Գոյություն ունեն բազմաթիվ անգլիական անեկդոտներ կանանց շաղակրատության, դատարկաբանության, բերանբացության ու կռվարարության մասին:

Առօրյա-կենցաղային խնդիրների շարքում գերակշռում է *հարբեցողության թեման*: Սակայն տվյալ արատի ներկայացումը հասարակության մեջ ոչ թե հանդուրժողական բնույթ է կրում, այլ դիտարկվում է որպես տղամարդկային հպարտության տարր և յուրահատուկ տարբերանշան: Մեծ թվով անեկդոտներ կան, որոնցում կարևորը ոչ թե գինարբուքի գործընթացն է, այլ այն, ինչ ծավալվում է դրա համապատկերում: Անգլիական անեկդոտները կառուցված են նույն սցենարով և, որպես կանոն, սկսվում են հետևյալ արտահայտությամբ. *“Two drunks stumble out of a pub ...; A man enters into a bar...; A local man walks into a pub.....; There was once a man who was in a bar, terribly drunk”* և այլն: Նշյալ անեկդոտներում գլխավոր հերոսը խմում է միայնակ և բնութագրվում է որպես *“drunk”*:

Գինարբուքի իրավիճակի առավել տիպական մասնակիցը ամուսնացած արական սեռի անձն է: Կինը անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում չի խնում, սակայն հանդես է գալիս որպես հակառակորդ, օրինակ՝ գործող անձի կնոջ (կամ զոքանջի) դերում:

Անգլիական անեկդոտներում *“mother-in-law” (զոքանջ)* կարծրատիպը բնութագրվում է բարձր պահանջվածությամբ, ունի ընդգծված բացասական գնահատողական երանգավորում, որը հաճախ դրսևորվում է տարբեր համատեքստերում: Անեկդոտը դուրս է բերում *փեսայի* և *զոքանջի* անհաշտ հակամարտությունը երկու կոնկրետ անհատների միջանձնային ընդհարումների շրջանակներից և մեկնաբանում այն որպես վարվեցողության համընդհանուր նմուշ-օրինակ:

Կիճակագրության մշակման մեթոդով վեր են հանվել միայն կանանց և տղամարդկանց հետ աղերսներ ունեցող գենդերային կարծրատիպերը անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում:

Կանանց վերաբերյալ կարծրատիպեր

Ընչաքաղց	5%
Կռվարար, շատախոս	10%
Անպիտան	5%
Խորամանկ, դաժան	5%
Անհավատարիմ, անառակ	30%
Սակավամիտ	30%
Տգեղ, գեր, ծեր	15%

Աղյուսակ 2

Տղամարդկանց վերաբերյալ կարծրատիպեր

Ազրեսիվ	20%
Անհավատարիմ	25%
Կռպիտ	30%
Գերիշխող	10%
Հիմար	10%
Սնապարծ	5%

Երկրորդ ենթագլխում («**Գենդերային ազրեսիան անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում**») դիտարկվում են հաղորդակցության կողմերի ազրեսիվ վարքի դրսևորումները:

Անգլիական անեկդոտներում տղամարդիկ ավելի հաճախ են հանդես գալիս որպես ազրեսիայի անմիջական նախաձեռնողներ. դրանք հագեցած են հուզական վիրավորանքներով (այդ թվում՝ հայիոյանքներ պարունակող): Անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում **փեսայի** ու **զոքանջի** մասին տեքստերում իրացվում է այն ազրեսիան, որը առօրյա կյանքում ճարահատյալ ճնշվում է մշակութակրի կողմից: Դիտարկվող անեկդոտների մեծ մասի հիմքում ընկած է **զոքանջի** չեզոքացման, այսինքն՝ նրան բացառելու, հեռացնելու, վերացնելու ձգտումը: Հետաքրքրական է, որ **փեսայի** ու **զոքանջի** մասին առկա անեկդոտային տեքստերում իրացվում է այն ազրեսիան, որը իրական կյանքում այնուամենայնիվ զսպվում է և չի դրսևորվում:

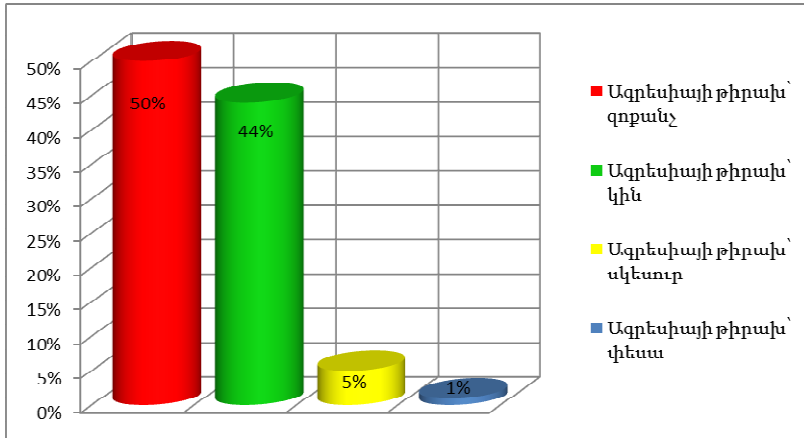
Լեզվակիրների գիտակցության մեջ **“mother-in-law” (զոքանջ)** բառը օժտված է հզոր բացասական երանգավորմամբ, մինչդեռ դրան իմաստով մոտ **“father-in-law, brother-in-law, sister-in-law, son-in-law, daughter-in-law”** միավորները, գրեթե զուրկ են հավելյալ իմաստառձական երանգներից:

Ժամանակակից անգլիական հանրամշակույթի համար հատկորոշ բոլոր

կապերից *mother-in-law* (*զոքանջ*) / *son-in-law* (*կիեսա*) հարաբերություններն ամենաարդիականն են: Ընդ որում, այս զույգի անդամներից առավելագույնս շեշտադրվում է *mother-in-law*-ն (*զոքանջը*), որը հաճախ խոսքային և ոչ խոսքային ագրեսիայի թիրախ է դառնում անզլիական անեկդոտներում: Դրանապես է վկայում ազգակցական փոխհարաբերությունների մասին վիճակագրական մշակման մեթոդի արդյունքում կազմված հետևյալ գծապատկերը:

Գծապատկեր 2

Ագրեսիան անզլիական «կենցաղային» անեկդոտներում

Այսպիսով, դիտարկվող «կենցաղային» անեկդոտներում կինը հանդես է գալիս երկու հիմնական գործառնություն՝ որպես չարության մարմնավորող՝ *զոքանջ*, և որպես *կին*: Կինն ու զոքանջը տղամարդու համար անհարմարավետություն ստեղծող մեկ միասնական գործոնի դեր են կատարում և ագրեսիան տարածվում է նրանց վրա հավասարաչափ:

Վեցերորդ գլխում «Գենդերային անհատի հուզազգացական խոսքի առանձնահատկությունների լեզվական դրսևորումները անզլիական «կենցաղային» անեկդոտներում» քննության է առնվում լեզվական անհատի գենդերային տեսանկյունը «կենցաղային» անեկդոտներում, քանի որ գենդերը՝ որպես հասարակության կողմից տղամարդու և կնոջ դերերի, վարքի, հոգեկան և զգայական բնութագրերի կառուցման հանրամշակութային բարդ գործընթաց, ամենամանրիշական ձևով կապված է կանանց և տղամարդկանց հուզականության հետ:

Սույն գլխում հետազոտվում են տղամարդկանց և կանանց խոսքում հուզարտահայտչական միջոցները *բառային* և *չարահյուսական* մակարդակներում:

Առաջին ենթազլխում («Քառային միջոցների դրսևորումը տղամարդկանց և կանանց հուզագզացական խոսքում») ներկայացվում են տղամարդկանց և կանանց բառագործածության տարբերությունները:

Անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում գործածվող *պիտակավորող-զնահատողական* ամբողջ բառապաշարից ընտրվել են միայն այն ածականները, որոնք դրսևորվում են հաղորդակցվող անհատի խոսքում՝ ուղղված լինելով տղամարդուն կամ կնոջը, և բնութագրում են նրանց ինչպես դրական, այնպես էլ բացասական լույսի ներքո:

Անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում կանանց և տղամարդկանց վերաբերյալ գործածվում են տարբեր բառեր՝ հատկապես նկարագրական և գնահատողական: Երբ խոսում են կնոջ մասին, նրան անվանում են *foolish, silly, stupid, ugly, slutty, gorgeous, beautiful, attractive, charming, slender, slim, awkward, capricious, coquette, talkative* և այլն: Երբ խոսում են տղամարդու մասին, նրան անվանում են *strong-willed, proud, villain, courageous, firm, bold, arrogant, boastful, broad-shouldered, self-confident, handsome, boring, lazy, drunken, fat, cheap, coward* և այլն:

Այս տարբերությունները անառարկելի չեն, կնոջը կարող են անվանել նաև *conceited, imperious*, իսկ տղամարդուն՝ *sweet, silly, foolish*, սակայն բնութագրական մակդիրներ անգլիական անեկդոտներում հանդիպում են հազվադեպ, սովորաբար այն ժամանակ, երբ տղամարդուն ուզում են վերագրել կնոջ հատկանիշներ, իսկ կնոջը՝ տղամարդու: Տղամարդիկ իրենց գնահատականներում առավելությունը տալիս են իրենց սեռի ներկայացուցիչներին՝ նշելով ուժը, օրինավորությունը, համարձակությունը, մեծահոգությունը և ազնվությունը: Անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում տղամարդկանց մեջ բացասական արծագանք են առաջացնում տղամարդկանց անմտությունը, հիմարությունը, դավաճանությունը, թեև վերջին երկու հատկանիշները կարծրատիպային պատկերացման հետևանքով վերագրվել են կանանց:

Այսպիսով, վերլուծելով պիտակավորող-զնահատողական բառապաշարի կիրառումը որպես հուզարտահայտչական միջոցներից մեկը, որը գենդերային անհատը գործածում է անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում, կարող ենք եզրակացնել, որ անգլիացի տղամարդիկ իրենց խոսքում ավելի շատ գնահատող-պիտակավորող բառեր են օգտագործում, քան կանայք (*տե՛ս աղյուսակ 3, էջ 20*), ընդ որում՝ բացասական նրբիմաստների թիվը զգալիորեն մեծ է դրական պիտակավորող գնահատականներից: Մեր կարծիքով, դա բացատրվում է նրանով, որ երբ մարդը բացասական հույզեր է ունենում, նրա ապրումներն ավելի խորքային բնույթ են կրում, ուստի բացասական գնահատականը միշտ քանակապես և որակապես ավելի հարուստ է՝ հաճախ կոպիտ բառապաշարի ներգրավմամբ:

Հուզարտահայտչական բառապաշարին է վերաբերում նաև **հայհոյախոսությունը**, որը խոսողի հուզական լիակատար անկաշկանդության դրսևորումն է: Անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում տղամարդկանց խոսակցական լեզվին հատուկ է հակվածությունը ցածր ոճին և հայհոյանքին (այդ թվում՝ անպարկեշտ բառապաշարին) ոչ պաշտոնական շփումներում (*տես աղյուսակ 3, էջ 20*): Տղամարդիկ գերազանցապես օգտագործում են մարմնի տարբեր մասերի հետ կապված վիրավորական բառապաշար (*ass, dick, penis, prat* և այլն): Այս փաստը հաստատում է տղամարդկանց հաղորդակցության այնպիսի առանձնահատկությունը, ինչպիսին է ավելի քիչ զսպվածությունը և հայհոյական բառապաշար օգտագործելու միտումը նրանց խոսքում: «Կենցաղային» անեկդոտներում ի հայտ են բերվել **“fuck”** անպարկեշտ բառի գործածության բազմաթիվ դեպքեր. այն դրսևորվում է տարբեր հուզավիճակներում, առավելապես տղամարդկանց խոսքում: Հետազոտված ամբողջ բառապաշարում **“bitch”** (*son of a bitch, clumsy bitch, silly bitch* և այլն) բառը գործածել են միայն տղամարդիկ ինչպես տղամարդկանց, այնպես էլ կանանց հասցեին: Չնայած այն բանին, որ անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում կանայք մի քանի անգամ ավելի քիչ են գործածում կոպիտ բառեր, սակայն նրանց բառապաշարը նույնպես աչքի է ընկնում գրեհիկ ոճի դրսևորմամբ և դրա արտահայտման ուժգնությամբ: Լեզվական նյութի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ անգլիական անեկդոտներում կանայք կարող են գործածել ցածր ոճի և նույնիսկ գրեհիկ բառապաշար նաև հակառակ սեռի ներկայացուցիչների հետ հաղորդակցվելիս:

Հակառակ սեռի անձանց բացասաբար գնահատելու մեկ այլ բնութագրական առանձնահատկություն է կանանց կողմից հետևյալ գրեհիկ բառերի գործածությունը՝ *idiot, animal, swine, bugger* և այլն, որը, անկասկած, խոսողի հուզապրումների վառ վկայությունն է:

Ուսումնասիրության են ենթարկվել նաև տղամարդկանց և կանանց հուզավիճակներն արտահայտող բազմաթիվ **ուժգնացնող բառեր**. գենդերային առումով դրանք գերակշռում են կանանց խոսքում (*տես աղյուսակ 3, էջ 20*): Առանց հուզական լիցքերին ուժգնություն հաղորդող լեզվական միավորների (եղանակավորող բառերի, մասնիկների և այլնի)՝ կնվազեց խոսակցական լեզվի հուզականությունն ու անկաշկանդությունը: Առավել հաճախ կանանց խոսքում, գործածվում են ուժգնացնող-ածական միավորներ՝ *admirable, colossal, enormous, senseless, beautiful, considerable, terrible, terrific, incredible, all-important, extraordinary, dearest, earnest, fondest, heaviest, highest, hopeless, fantastic, catastrophic, exclusive, hilarious, fabulous, furious, rough, wonderful, mad, monstrous, boundless, incredible, extraordinary, extreme* և այլն: Առավել գործածական են *great, so, so much, pretty, really, too, quite* ուժգնացնող բառերը: Նախադասության մեջ մեկից ավելի ուժգնացնող բառերի առկայությունը վկայում է մարդու հուզավիճակի, ապրումների խորության մասին: Մեր կողմից դիտարկված

գայրույթի և **ուրախության** հուզավիճակներում երկու սեռի ներկայացուցիչներն էլ օգտագործում են մեծ թվով ուժգնացնող բառեր:

Մարդու խոսքը այնպիսի միջոցների կարիք ունի, որոնք կկարողանան անմիջականորեն արտահայտել հույզեր, արտացոլել վերաբերմունք արտաքին աշխարհի երևույթների նկատմամբ: Անգամ մեկ **ծայնարկության** առկայությունը հուզականություն է հաղորդում ամբողջ արտահայտությանը: Անգլիական անեկդոտներում կանայք իրենց խոսքում ավելի հաճախ են գործածում ծայնարկություններ (*տես աղյուսակ 3, էջ 20*): Մասնավորապես՝ հաճախադեպ են *alas, dear God, Good gracious, God, oh God, oh my God, hush, my word, oh, oh dear, oh my dear me, oh no, thank goodness, Oh Jesus* ծայնարկությունների կիրառությունները: Ինչ վերաբերում է ծայնարկությունների կիրառությանը տղամարդկանց խոսքում, ապա այստեղ ավելի հաճախ գործածվում են *ah, aha, aw, ay, aye, bah, by God, oh damn, God damn, devil, good Lord, gosh, ha, By jove, heaven knows, hell, hey, hush, hmmm, oh hell, yeah*: Այն ծայնարկությունները, որոնցով դիմում են Աստծուն և հիշատակում Նրա անունը, կարծրատիպային ընկալմամբ վերագրվում են կանանց և արտահայտում են **վախ, երկյուղ, սարսափ**:

Անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում արձանագրվել են ծայնարկություններ, որոնք, համատեքստով պայմանավորված, արտահայտում են խոսողի զանազան հույզեր: Օրինակ՝ **“oh”** ծայնարկությունը կարող է արտահայտել **գայրույթ** (տղամարդկանց խոսքում), **զարմանք, տխրություն, ուրախություն, վախ** (կանանց խոսքում)՝ ընդ որում **ուրախության և գայրույթի** հույզերը քանակով առավել հաճախադեպ են:

Բառային մակարդակում հուզազգացական լեզվական անհատի գեղերային առանձնահատկությունների վիճակագրությունը ներկայացվում է աղյուսակում:

Աղյուսակ 3

Բառային միջոցները կանանց և տղամարդկանց խոսքում

	<i>Կանայք</i>	<i>Տղամարդիկ</i>
<i>Հուզազնահատողական բաղադրիչով բառապաշար</i>	30%	70%
<i>Հայիոյական բառապաշար</i>	15%	85%
<i>Ուժգնացնող բառեր</i>	60%	40%
<i>Չայնարկություններ</i>	55%	45%

Հույզերի արտահայտումը խոսքում կարող է փոխանցվել ո՛չ միայն հուզարտահայտչական բառային միջոցներով, այլև շարահյուսորեն, որի քննությունը ներկայացված է *վեցերորդ գլխի երկրորդ ենթագլխում («Տղամարդկանց և կանանց հուզազգացական խոսքի շարահյուսական առանձնահատկությունները»)*:

Հուզականությունը կարող է ուղեկցել ցանկացած հաղորդակցային տիպի նախադասության¹³: Հույզը բերում է արտահայտության կառուցատարրերի անկման, որն էլ, իր հերթին, հանգեցնում է շարահյուսության մի շարք առանձնահատուկ կառույցների ձևավորման: Դրանցից են **զեղչված կառույցները**: Անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում զեղչված նախադասությունները մեծ մասամբ տղամարդկանց խոսքում են հանդիպում (*տես աղյուսակ 4, էջ 22*): Վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ ամենահաճախադեպ հույզերը **զայրույթը, ուրախությունը և զարմանքն են**, որոնց արտահայտման ժամանակ խոսողը (հատկապես տղամարդիկ) դիմում է զեղչված կառույցների գործածությանը: Սակայն ուժգին հույզերը կարող են ոչ միայն նպաստել բառեր բաց թողնելուն, այլև խախտել բառերի շարադասությունը արտահայտություններում:

Մեր լեզվական նյութում **փոխակերպված կառույցների** քննությունը գենդերային մոտեցմամբ ցույց է տալիս, որ կանայք ավելի հաճախ են գործածում զանազան փոխակերպումներ, քան տղամարդիկ (*տես աղյուսակ 4, էջ 22*): Փոխակերպված կառույցները բնութագրվում են բուն արտահայտության ներսում տեղեկատվական նյութի փոխատեղմամբ:

Անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում գենդերային տեսանկյունից քննության են ենթարկվել նաև **անավարտ նախադասությունները**, որոնք վկայում են խոսելու պահին խոսողին համակած ուժեղ հուզապրումների մասին: Որքան ուժեղ է հույզը, որքան ավելի հուզված է խոսողը, ակներևաբար, այնքան գերզգայական կլինի անհատի խոսքը: Բառի զեղչումը կարող է հաճախ թյուրըմբռնում առաջացնել: Ջեղչված բառով արտահայտությունը հասկանալի է միայն այն դեպքում, երբ այն մատուցվում է համատեքստում կամ ուղեկցվում է ցուցադրական ժեստով: Անավարտ նախադասությունները պայմանավորված են կոնկրետ խոսքային իրավիճակով:

Մեր կողմից վերլուծված անեկդոտներում անավարտ նախադասությունների գործածությունը կանանց խոսքում քանակապես գերազանցում է տղամարդկանց խոսքում եղածներին (*տես աղյուսակ 4, էջ 22*):

Ինչ վերաբերում է կրկնություններով արտահայտվող գենդերային տարբերություններին, ապա ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ երգիծական խոսույթում (անեկդոտում) տղամարդիկ օգտագործում են կրկնությունը որպես դադար՝ երկխոսության հաջորդ դրվագը մտածելու համար: Կրկնությունը, պարունակելով հուզականության մեծ լիցք, տղամարդկանց խոսքում կարող է արտահայտել բազմազան հույզեր՝ **վախ, անհանգստություն, տազնապ, զարմանք**՝ ընդ որում կրկնություններ ծնող պատճառներ կարող են լինել նաև օգնության խնդրանքով դիմելու ցանկությունը, համաձայնություն հայտնելու,

¹³ **Гак В.Г.** Язык как форма самовыражения народа. // Язык как средство трансляции культуры. Сб. научных статей. М.: Наука, 2000.

խոսողի կարծիքով որևէ կարևոր միտք կամ խոսքի մի հատված առանձնացնելու, շեշտելու և գրուցակցի ուշադրությունը գրավելու ծգտումը:

Հուզական երանգավորմամբ կրկնությունները բազմաբնույթ են. դրանք կանանց խոսքում կարող են բնութագրել ինչպես դրական, այնպես էլ բացասական հույզեր՝ **անհանգստություն, ուրախություն**: Տղամարդկանց խոսքում կրկնության գործածությունը քանակապես գերազանցում է կանանց խոսքում օգտագործվածների թիվը (*տես աղյուսակ 4, էջ 22*), որը, մեր կարծիքով, կարող է բացատրվել հույզերի հոսքի լարվածությամբ. և սեփական խոսքային միջոցների անվերահսկելիությամբ:

Անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում խոսողի հուզավիճակի ձևավորման մեջ առանձնահատուկ տեղ ունեն նաև **բացականչական նախադասությունները**: Ցանկացած բացականչական նախադասություն ունի առնվազն երկու փոխկապակցված խնդիր. մի կողմից՝ տեղեկություն փոխանցելը, տեղեկատվություն հայցելը, գործողության դրդելը, մյուս կողմից՝ խոսողի հուզավիճակն արտահայտելը: Խոսողի զանազան հույզերն (**ուրախություն, զարմանք, զայրույթ, վրդովմունք, տխրություն և այլն**) արտահայտող բացականչական արտահայտությունները արձանագրվել են հատկապես կանանց խոսքում (*տես աղյուսակ 4 էջ 22*):

Շարահյուսական մակարդակում լեզվական անհատի գենդերային առանձնահատկությունների վիճակագրությունը ներկայացվում է աղյուսակում:

Աղյուսակ 4.

Շարահյուսական միջոցները կանանց և տղամարդկանց խոսքում

	Կանայք	Տղամարդիկ
Ձեռչված կառույցներ	30%	70%
Փոխակերպված կառույցներ	65%	35%
Անավարտ նախադասություններ	60%	40%
Կրկնություն	20%	80%
Բացականչական նախադասություններ	70%	30%

Ուսումնասիրված լեզվական նյութի հիման վրա կարելի է ենթադրել, որ անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում, ըստ գենդերային գործոնի, հուզարտահայտչական տարրեր պարունակող շարահյուսական և բառային միջոցների իրացման քանակական տարբերությունները մեծ են կանանց և տղամարդկանց խոսքում:

Յոթերորդ գլխում («Ոչ խոսքային և հարախոսքային հաղորդակցության գենդերային հայեցակերպը երգիծական խոսույթում») հետազոտության են

Ենթարկվում տղամարդկանց և կանանց խոսքում հուզարտահայտչական միջոցները հաղորդակցության ոչ խոսքային և հարախոսքային մակարդակներում:

Առաջին ենթագլխում («Ոչ խոսքային միջոցները տղամարդկանց և կանանց հուզագագացական խոսքում») քննության են առնվում տղամարդու և կնոջ ոչ խոսքային վարքագծերում առկա տարբերությունները անգլիական անեկդոտներում:

Մեր աշխատանքում լեզվական նյութն ուսումնասիրելիս նկատել ենք, որ անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում ոչ խոսքային միջոցներ կիրառելիս շեշտը հիմնականում դրվում է *շարժաբանական (կինետիկ) բաղադրիչների (դինամիստության և ժեստերի)* նկարագրման վրա:

Ոչ խոսքային վարքում արտացոլվող գենդերային տարբերությունները որոշարկելիս պարզ է դառնում, որ առանձին ժեստեր կամ նույնիսկ ոչ խոսքային վարքի ամբողջական ոճեր բնորոշ են կանանց և համապատասխանաբար՝ տղամարդկանց՝ անկախ իրական սեռից և կատարողից:

Անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում հանդիպում են հաղորդակցության որոշակի *ժեստային բաղադրիչներ*: Ուսումնասիրվող նյութը վերլուծելիս ոչ խոսքային հաղորդակցության միջոցների ողջ զինանոցից, առանձնացվել են հաղորդակցության որոշակի ժեստային բաղադրիչներ, որոնք կազմել են ամենաբազմաբանակ խումբը: Ընդհանուր առմամբ տղամարդկանց և կանանց վարքին բնորոշ են տարբեր ժեստեր, սակայն մի քանիսը բնորոշ են անգլիական լեզվամշակույթին ընդհանրապես: Օրինակ՝ *“bang one’s fist on the table”*; *“clench one’s fists”* (բռունցքը սեղանին խփել, բռունցքները սեղմել) ժեստերը տղամարդկանց համար, բնութագրական և կարծրատիպային են, նույնը չի կարելի ասել կանանց վերաբերյալ: Տղամարդկանց բնորոշ ժեստ է *“scratch one’s head”*-ը (ծոծրակը քորել), որը արտահայտում է *զարմանք, տարակուսանք, վարանմունք*:

Ծայրահեղ նյարդային վիճակում մարդը հաճախ չի կարողանում տեղը նստել և սկսում է քայլել: Անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում *զայրույթի* հույզի այդքան հաճախադեպ ոչ խոսքային դրսևորում նկատել ենք միայն տղամարդկանց վարքում: Իսկ դրական սպասումները տղամարդիկ արտահայտում են *“rub one’s hands”*-ը (ծեռքերը շփել) ժեստի օգնությամբ:

Ավանդաբար աղջիկներին սովորեցնում են, որ դյուրաբորբոքությունը զրկում է նրանց գրավչությունից: Սակայն ժամանակակից կանայք իրենց զայրույթն արտահայտում են նույնքան հաճախակի և նույն սաստկությամբ և ճիշտ այնպես, ինչպես տղամարդիկ: Այսպես օրինակ՝ *“grab someone’s hair”* ժեստը (քաշել ինչ-որ մեկի մազերը), որը կանանց բնորոշ ժեստ-ռեակցիա է, օգտագործվում է անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում *զայրույթի* հուզավիճակում: Ամենաբնութագրական հույզերը, որոնց դեպքում կիրառվում է

այդ ժեստը **զարմանքը, վրդովմունքը, վախը, հուսահատությունը, ուրախությունն են:**

Անգլիական անեկդոտներում *“cover one’s face with one’s hands”* (երեսը ձեռքերով փակել) ժեստը առավելապես օգտագործում են կանայք, երբ լալիս են, վշտանում, այլայլվում, ամաչում: Տվյալ ժեստը նախատեսված է հենց հույզի արտահայտման, այլ ոչ թե հույզը թաքցնելու համար. սովորաբար թաքցնում են արցունքները (որպես վշտի արտահայտություն) կամ այտերի կարմրելը (որպես ամաչելու արտահայտություն), այլ ոչ թե բուն վշտի կամ անոթի հույզերը: Անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում *“bury one’s head in one’s hands”*; *“put one’s head in one’s hands”*; *“bow one’s head”* ժեստը գլխավորապես օգտագործում են տղամարդիկ:

“Wring one’s hands” (ձեռքերը կտրատել) ժեստը սովորաբար օգտագործվում է այն իրավիճակում, երբ ժեստը ցույց տվողը շատ է ուզում, բայց ոչ մի կերպ չի կարող ազդել իրադարձությունների ընթացքի վրա: Սեփական անզորության զգացողությունը տանջալից է ժեստի հեղինակի համար, և նա ձգտում է ինչ-որ բան անել և կատարում է ժեստային շարժում: Սովորաբար ժեստի հեղինակը դրա հետ մեկտեղ ուժեղ բացասական հուզապրում է ունենում՝ **վիշտ, վախ ինչ-որ մեկի համար, թախիծ և այլն:** Անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում այդ ժեստը ավելի հաճախ օգտագործում են կանայք: Իզական սեռի ներկայացուցիչներին բնորոշ ժեստերից է նաև *“stamp one’s foot”*-ը (ոտքերով դուփել), որը նախատիպորեն կապված է քմահաճ երեխայի կամ կնոջ հետ:

Անգլիական անեկդոտներում միայն կնոջն է բնորոշ (տղամարդու վարքում այն չենք արձանագրել) *faint* (ուշաթափվել) ժեստը՝ մի շարք հույզերի՝ **ուրախության, վշտի, վախի** ազդեցությամբ:

Անգլիական անեկդոտներում մարդու ոչ խոսքային վարքում **դիմախոսության բաղադրիչներից** կենտրոնական տեղ է գրավում դեմքի արտահայտությունը:

Դիմախոսությամբ դրսևորված հույզերի (**վախ, հակակրանք, ուրախություն, զայրույթ, զարմանք**) մեծ մասն առավել ճիշտ է ընկալվում կանանց դեպքում: Կանանց դիմախոսական դրսևորումներում առաջատարը աչքերի այն արտահայտությունն է կամ հայացքը, որը հաղորդվում է այդ շարժասույթի հուզարտահայտչական տարբեր որոշարկիչների օգնությամբ՝ *“look down”*-ը (ցույց է տալիս *ամոթ, վարանմունք, վիշտ, դժգոհություն*), *“widen the eyes”*, *“flutter the eyes”*-ը (հատուկ է **վախի և զարմանքի** դեպքում): Աչքերի արտահայտությամբ կարելի է հասկանալ և վերծանել ցանկացած հուզական տեղեկատվություն:

Կանայք տղամարդկանցից ավելի հաճախ են իրենց խոսքն ուղեկցում դեմքի տարբեր արտահայտություններով **տխրության ու վախի** հուզավիճակներում: Հույզերի դիմախոսական դրսևորումը առհասարակ բնորոշ

է կանանց վարքագծին (*տե՛ս աղյուսակ 5, էջ 26*), որի հիման վրա կարելի է ենթադրել, որ կանայք չեն կարողանում թաքցնել իրենց հույզերը:

Ոչ խոսքային վարքի հաջորդ բաղադրիչը **շոշափողական միջոցներն են (տակետիկան)**: Անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում տարբերություններ նկատվում են նաև տղամարդկանց ու կանանց շոշափողական վարքում: Միմյանց դիպչելու ամենատարածված ձևը **ծեռքսեղմումն է**, որը տարբերվում է իր կատարման ձևով, ուժով և տևողությամբ: Չափից ավելի ուժեղ ծեռքսեղմումը տղամարդկանց տարբերակիչ առանձնահատկությունն է. այդպես են վարվում միտումնավոր՝ ցանկանալով շեշտել իրենց ուժը: Զեռքսեղմման ամենաագրեսիվ ձևը օգտագործում են տղամարդիկ (*տե՛ս աղյուսակ 6, էջ 26*): Այն բնորոշ է ագրեսիվ, իշխող տղամարդուն, որն էլ միշտ ծեռքսեղմման նախաձեռնողն է *take / squeeze one's hand firmly; shake hands with smb.; clasp/ grab / grasp smb.'s hand*: Սակայն կանայք երբեմն ստիպված են ցուցադրել ամուր ծեռքսեղմում՝ տղամարդկանցից պաշտպանվելու համար:

Անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում հաղորդակցվելիս **շոյելը, հասնորելը** կատարում են խրախուսական, հուզական աջակցության գործառույթ: Համբույրը, որպես ֆիզիկական շփման տարր, անգլիական անեկդոտներում կանանց վարքում դիտվում է միայն մտերմիկ հարաբերությունների դեպքում. *kiss the guy on the cheek; kiss his hand; kiss him gently on the forehead; kiss him long and passionately; throw a kiss; give him a kiss; kiss the back of his neck*:

Ոչ խոսքային հաղորդակցման այնպիսի միջոց, ինչպիսին **գրկելն է (hug smb.; hug smb. from behind)**, ավելի հաճախ հանդիպում է թույլ սեռի ներկայացուցիչների շփումներում, տղամարդկանց շրջանում այն անհամեմատ քիչ է հանդիպում (*տե՛ս աղյուսակ 6, էջ 26*): Գրկախառնության բնույթով, ուժով, տևողությամբ որոշվում է մարդու արտահայտած զգացմունքների նշանակությունը (*embrace smb. tightly; give a hug; carefully embrace smb.; hold smb. in a tender embrace; put smb.'s arm around smb.*):

Ուսին կամ մեջքին թփթփացնելը հիմնականում բնորոշ է տղամարդկանց (*տե՛ս աղյուսակ 6, էջ 26*): Այդ ոչ խոսքային ժեստերը (*pat smb. on the head; pat smb.'s head; pat smb. on the arm; pat smb.'s hand; pat smb. on the back; tap smb. on the knee; tap/ dab smb. on the shoulder; hit smb. on the upper arm*) մեկնաբանվում են որպես բարեկամական վերաբերմունքի, մասնակցության կամ խրախուսման արտահայտություն: Դրանք գործնականում առկա են բոլոր տարիքային խմբերում և օգտագործվում են նաև զրուցակցի ուշադրությունը գրավելու համար:

Հպվելը լայնորեն տարածված է ոչ խոսքային շփման աշխարհում: Տարաբնույթ հպումները զրուցակցի չարտահայտած զգացմունքների ցուցիչներն են (*touch smb.'s hand; touch with the tips of one's fingers; touch smb.'s elbow; touch smb.'s knees with yours; touch smb.'s chest; touch the back of smb.'s head; tip*): Դրանք

կարող են լինել քնքուշ, սիրալիր, թեթև, ուժեղ, կոպիտ, վիրավորող և ավելի հաճախ նկատվում են կանանց վարքում (տե՛ս աղյուսակ 6, էջ 26):

Ոչ խոսքային մակարդակում հուզարտահայտչական միջոցների գենդերային առանձնահատկությունների վիճակագրությունը ներկայացվում է աղյուսակներում:

Աղյուսակ 5

Շարժաբանության միջոցները կանանց և տղամարդկանց խոսքում

	կանայք	տղամարդիկ
<i>ժեստեր</i>	55%	45%
<i>դիմախոսություն</i>	60%	40%

Աղյուսակ 6

Շոշափողական միջոցները (տակետիկան) կանանց և տղամարդկանց խոսքում

	կանայք	տղամարդիկ
<i>ձեռքսեղմում</i>	30%	70%
<i>համբույր</i>	60%	40%
<i>գրկախառնություն</i>	75%	25%
<i>ուսին կամ մեջքին թփթփացնել</i>	20%	80%
<i>հպում</i>	75%	25%

Հետազոտելով գենդերային տարբերությունները ոչ խոսքային հաղորդակցության մակարդակում՝ կարելի է եզրակացնել, որ գենդերը չափազանց կարևոր դեր է կատարում շոշափողական, շարժաբանական և դիմախոսական հաղորդակցության մեջ: Նկարագրելով ցանկացած անհատի վարքագիծը որոշակի իրավիճակում՝ մենք կարող են ճշգրտորեն որոշել, թե գենդերային որ տիպին է պատկանում այդ մարդը:

Երկրորդ ենթազվխում («Հարախոսքային միջոցները տղամարդկանց և կանանց հուզագագացական խոսքում») անգլիական «Կենցաղային» անեկդոտներում ուսումնասիրության են ենթարկվում հարախոսքային արական և իգական հիմնական միջոցները: Հարախոսքային առանձին միջոցներ գնահատվում են որպես ավելի իգական կամ ավելի արական՝ անկախ կիրառողի իրական սեռից: Հարախոսքային հաղորդակցության ժամանակ տեղեկատվությունը հաղորդվում է ծայնային նրբերանգների միջոցով:

Անգլիական անեկդոտներում հարախոսքային միջոցներն ավելի հուզառատ օգտագործելը բնորոշ է հենց կանանց: Արտահայտչականության և հույզերի ամենամեծ քանակությունը և՛ տղամարդկանց, և՛ կանանց խոսքում հիմնականում վերաբերում է նրանց բղավելով արված արտահայտություններին: Ընդ որում, տղամարդկանց վարքը բնութագրվում է *to roar, to bellow, to snarl, to grunt, to croak* բայերի օգնությամբ: Բարձրաձայն խոսքը, որպես կանոն, հատուկ է, ***ինքնագոհությանը***, մինչդեռ ցածրաձայն խոսքը ցույց է տալիս մարդու ***զուսպ, համեստ և թույլ*** լինելը: Չայնի բարձրության նկատելի փոփոխությունները գրուցակցի դյուրագագությունն ու հուզվածությունն են վկայում: Կանանց հարախոսքային վարքը բնութագրվում է *to scream, to yell* բայերի օգնությամբ:

Հարախոսքային հաղորդակցության բնութագրերից են ձայնի և տոնի նկարագրերը, որոնցով արտասանվել է այս կամ այն բանավոր տեքստը, ընդ որում՝ ամենից հաճախ ուղեկցվելով գայրույթի հույզով (*to groan loudly (S), to say affronted (S), to mutter (S/4), to murmur (S), to splutter (4), to explode (S/4), to hiss (4)*):

Անգլիական անեկդոտներում կանանց համար բնութագրական է ***ցածրաձայն, շշուկով խոսելը (to whisper)*** (*տես աղյուսակ 7, էջ 28*): Տխրության պահին խոսքը հնչում է ավելի ցածրաձայն ու հանդարտ: Շշուկով խոսելը, անկասկած, ունի իր գործաբանական նպատակը՝ խոսքին հաղորդել որոշակի մտերմության, խորհրդավորության կամ թախանձանքի երանգներ: Բնական է, որ կանանց խոսքն ուղեկցող հարախոսքային հաղորդակցության ամենահաճախական բաղադրիչներից են *cry; cry one's eyes out; wail; mourn; weep; sob; be in floods of tears* ձևերը, որոնք ավելի հաճախ գործածվում են տխրություն արտահայտելիս: Տղամարդկանց վարքում նույնպես չի բացառվում լաց լինելը (*to cry*), սակայն ավելի հազվադեպ է հանդիպում:

Smile, giggle, laugh հարախոսքային հաղորդակցության միջոցները հատուկ են թե՛ տղամարդկանց, և թե՛ կանանց, սակայն անգլիական անեկդոտների լեզվական փաստական հարուստ նյութի քննությունը ցույց է տալիս, որ կինը ավելի հաճախ ժպտում է ***ուրախության*** հուզավիճակում, իսկ տղամարդկանց շուրթերին հաճախակի ժպիտ է հայտնվում բացասական հույզերի՝ ***նյարդայնության, վախի, շփոթմունքի*** դեպքում: Ինքնագոհ ժպիտը, հեզնական ժպիտը, քմծիծաղը՝ արտահայտված ***“simper, grin”*** բայերով, լինելով հարախոսքային հաղորդակցության միջոց, հատուկ են միայն տղամարդկանց (*տես աղյուսակ 7, էջ 28*):

Դիտարկումները ցույց են տալիս, որ հաղորդակցությունն անընդմեջ անդադար խոսք չէ: Շատ հաճախ բանավոր շփումը ներառում է ***լռություն*** և որոշ դեպքերում այն ավելի բարձր է գնահատվում, քան խոսքը: Լռությունը կանանց դեպքում ավելի բնութագրական է ***վախի և զարմանքի*** հույզեր արտահայտելիս, տղամարդկանց դեպքում ավելի հաճախ հանդիպում է ***զայրույթի, վախի և ուրախության*** հույզեր ապրելիս:

Հարախոսքային հաղորդակցության բնութագրերից է նաև **հոգոցը**: Կանանց խոսքում *gasp, sigh* հարախոսքային հաղորդակցության միջոցները ի հայտ են գալիս կանանց **անհանգստության և հուզմունքի**, իսկ տղամարդկանց դեպքում՝ **շփոթմունքի** հուզավիճակներում:

Այսպիսով, հարախոսքային հաղորդակցությունն առավել հաճախ հանդիպում է տղամարդկանց վարքագծում **գայրույթի** հուզավիճակում, իսկ կանանց վարքագծում այն բնութագրական է **վախի** ու **տխրության** հուզավիճակներին: **Տխրության** հույզի հարախոսքային արտահայտությունը ավելի տեսանելի է կանանց, քան տղամարդկանց խոսքում:

Հարախոսքային մակարդակում հուզարտահայտչական միջոցների գենդերային առանձնահատկությունների վիճակագրությունը ներկայացվում է աղյուսակում:

Աղյուսակ 7

Հարախոսքային միջոցները կանանց և տղամարդկանց խոսքում

	Կանայք	Տղամարդիկ
շշուկ, փսփոց, քչփչոց	85%	15%
բղավոց, գորգորոց, գորումզոչյուն, գրգրոց	40%	60%
լաց	70%	30%
ծիծաղ, ժպիտ, քրքրոց, կչկչոց	75%	25%
քնծիծաղ, խնդուք	25%	75%
դադար, լռություն, անխոսություն	40%	60%
հոգոց	65%	35%

Այսպիսով, անգլիական «կենցաղային» անեկդոտների լեզվական փաստական նյութի վերլուծությունը հնարավորություն է տալիս պարզելու, որ խոսքային, ոչ խոսքային և հարախոսքային մակարդակներում գոյություն ունեն գենդերային տարբերություններ: Այդ տարբերությունները բացատրվում են հետևյալ պատճառներով. կանանց և տղամարդկանց կազմախոսական կառուցվածքի և արտաքին տեսքի ակնհայտ տարբերությամբ, հանրային տարբեր դերերի կատարումով և վարքի ու մտածողության ինքնատիպ հակվածությամբ:

Անգլիական երգիծական խոսույթում, մասնավորապես «կենցաղային» անեկդոտներում, կանանց և տղամարդկանց կարծրատիպերի, հույզերի այս կամ այն առաջնայնության և դրանց լեզվական արտահայտչաձևերի մեր ուսումնասիրության արդյունքում հանգում ենք հետևյալ եզրակացություններին.

1. Հասարակության հանրամշակութային առանձնահատկությունները, ազգային խառնվածքի և հոգեկերտվածքի յուրահատկությունները, էթնոմշակութային և գենդերային կարծրատիպերը անխուսափելիորեն դրսևորվում են տղամարդկանց և կանանց խոսքի տարբեր մակարդակներում:

Ընդ որում, գենդերային կարծրատիպերի հանրամշակութային բնութագիրը անգլիական անեկղոտներում բավականին լայն է ու բազմազան՝ *ամուսնական անհավատարմություն (20%), հիմարություն (20%), արտաքին տեսք (15%), շատախոսություն (10%), հարբեցողություն (15%), փեսա-զոքանջ հարաբերություններ (20%)*:

2. Գենդերային տարբերությունները դրսևորվում են *խոսքային մակարդակում հատկապես բառամիավորներով և շարահյուսական որոշակի կառույցներով*:

• Ըստ վիճակագրական տվյալների անգլիացի տղամարդիկ իրենց խոսքում օգտագործում են ավելի մեծ թվով *այխտակավորող-գնահատողական բառեր*, քան կանայք (*Կ-30%, Տ-70%*): Անգլիացի տղամարդը կնոջը գնահատելիս կիրառում է վերջինիս արտաքինը որակող բառային միավորներ՝ ընդ որում այս որակումները չեն հակասում անգլիական հասարակության մեջ ընդունված գենդերային կարծրատիպերին: Տղամարդկանց հասցեին գնահատականներ տալիս կանայք օգտագործում են բառային այնպիսի միավորներ, որոնք արտահայտվում են տղամարդկանց *արտաքին տեսքը, կազմվածքը, խելքը, բարեհոգությունը, ազնվությունը, մեծահոգությունը* նշող բառերով: Բացասական գնահատականի դեպքում կնոջ խոսքում ի հայտ է գալիս տղամարդկանց ուղղված զգալի քանակությամբ հուզագնահատողական բառապաշար, որն ավելի հաճախ ընդգծում է տղամարդու խոսքի և վարքագծի բացասական հատկանիշները՝ *անմտությունը, թուլամտությունը, կոպտությունը, դաժանությունը, եսասիրությունը, անկայունությունը հարաբերություններում*:

• Տղամարդկանց խոսքում ի հայտ է գալիս *գռեհկայտության, անպարկեշտ բառերի ու արտահայտությունների օգտագործման* հակում (*Կ-15%, Տ-85%*): Բնորոշ է նաև խոսքի դիտավորյալ գռեհկացման միտումը:

• Կանանց խոսքում առկա են *ուժգնացնող բառեր*, որոնք արտահայտում են տարբեր հուզավիճակներ (*Կ-60%, Տ-40%*):

• Գենդերային ուղղվածության տարբերությունները դրսևորվում են նաև տարբեր *ծայնարկությունների* կիրառությամբ: Ընդ որում կանանց խոսքում դրանք գերակշռում են (*Կ-55%, Տ-45%*): Տղամարդիկ օգտագործում են ծայնարկություններ *ուրախության, զարմանքի, զայրույթի, տհաճության, բավականության և ատելության հուզավիճակներում: Վախի, թախծի, հիացմունքի, զղջման և հավանության հույզերը* ըստ վիճակագրական տվյալների առավելապես բնորոշ են կանանց խոսքին:

• Տղամարդու և կնոջ հուզագագացական վարքով պայմանավորված գենդերային տարբերությունները շարահյուսական մակարդակում դրսևորվում են *զեղչված կառույցների միջոցով (Կ-30%, Տ-70%)*, որոնք ըստ էության ուժգին հույզի ազդեցությամբ լեզվական նորմատիվ ձևանմուշների կազմալուծման արդյունք են:

• Բնութագրական է նաև *անավարտ նախադասությունների (Կ-60%, Տ-40%), փոխակերպված կառույցների (Կ-65%, Տ-35%), կրկնությունների (Կ-20%, Տ-80%)* գործածությունը, ընդ որում, տղամարդիկ կրկնությունը գլխավորապես օգտագործում են որպես դադար՝ երկխոսության հաջորդ փուլը մտածելու համար, իսկ կանանց խոսքում կրկնություն ծնող պատճառներից են *հուզմունքը և ուրախությունը*: Հուզական ապրումների առկայության դեպքում կանանց խոսքը աչքի է ընկնում նաև *բացականչական նախադասությունների (Կ-70%, Տ-30%)* կիրառությամբ:

3. Գենդերային կարծրատիպերը էականորեն ազդում են նաև մարդու ոչ խոսքային վարքի վրա: Այդ ազդեցությունը արտահայտվում է *շարժաբանության (ժեստեր, դիմախոսություն) և շոշափողական (ծեռքսեղմում, համբույր, գրկախառնություն, հպում, ուսին կամ մեջքին թփթփացնել) միջոցներով*, որոնք հատուկ են թե՛ մեկ, թե՛ մյուս սեռին:

• Կանանց ոչ խոսքային վարքի համար ավելի նշանակալի են *վախի, տխրության, ուրախության, զայրույթի, զարմանքի, տհաճության հույզերը*, որոնք հատկապես դրսևորվում են հաղորդակցության ժեստային բաղադրիչների միջոցով, իսկ հույզերի դրսևորման դիմախոսության ձևերը ավելի հաճախ օգտագործվում են *ուրախության* պարագայում: Վիճակագրական տվյալները ցույց են տալիս, որ *դիմախոսական (Կ-60%, Տ-40%) և ժեստային (Կ-55%, Տ-45%)* հուզապրումները առիաստարակ հատուկ են կնոջ վարքագծին, որի հիման վրա կարելի է ենթադրել, որ կանայք ավելի լավ են տիրապետում ժեստերին ու դիմախոսությանը, մինչդեռ տղամարդիկ բացասական հուզական արձագանքներ արտահայտում են գլխավորապես հաղորդակցության ոչ խոսքային բաղադրիչների դիմախոսության տիպերի օգնությամբ:

• Գենդերային տարբերություններ նկատվում են նաև շոշափողական վարքում: *Ամուր ծեռքսեղմումը*, որը առավել հաճախ տղամարդն է նախաձեռնում (*Կ-30%, Տ-70%*), արականության բնորոշ հատկանիշ է, որի միջոցով նրանք ցանկանում են շեշտել իրենց ուժը: *Հպումը, շոյելը (Կ-75%, Տ-25%), համբուրելը (Կ-60%, Տ-40%), գրկախառնությունը (Կ-75%, Տ-25%)* ավելի հաճախ նկատվում են թույլ սեռի ներկայացուցիչների վարքում: *Ուսին կամ մեջքին թփթփացնելը (Կ-20%), Տ-80%)*, որը բարեկամական վերաբերմունքի, խրախուսման արտահայտություն է հիմնականում բնորոշ է տղամարդկանց:

4. Անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում տեղ են գտել նաև *հաղորդակցության հարախոսքային տարրեր*: Այս միջոցների օգտագործումը առավելապես բնորոշ է կանանց խոսքին: Չայնի օգնությամբ հեշտությամբ հաղորդվում են այնպիսի հիմնական հույզեր և հուզավիճակներ, ինչպիսիք են *վախը, զայրույթը, ուրախությունը, թախծը, զարմանքը, բարյացակամությունը, անհանգստությունը, ինքնավստահությունը*: Տղամարդկանց վարքում հարախոսքային տարրերի (*բղավոց, գորգոռոց, գորռունգոյուն, գոզոռոց*) ամենամեծ քանակը ի հայտ է գալիս *զայրույթի* հույզն արտահայտելիս, որը

հաստատվում է նաև որոշակի ժեստային միջոցների կիրառմամբ: Որոշ հարախոսքային միջոցներ գնահատվում են որպես կանանց համար առավել բնորոշ (*լաց 4-70%, S -30%; շշուկ փսփսոց, քչիչոց 4-85%, S -15%; ծիծաղ, ժպիտ, քրքրոց, կչկչոց 4-75%, S -25%; հոգոց 4-65%, S -35%*), իսկ որոշները՝ տղամարդկանց (*քղավոց, գոռգոռոց, գոռումգոչյուն, գրգռոց 4-40%, S -60%; քնծիծաղ, խնդուք 4-25%, S -75%; դադար, լռություն, անխոսություն 4-40%, S -60%*):

5. Ուսումնասիրությունը փաստում է, որ անգլիական երգիծական խոսույթում խոսքային, ոչ խոսքային և հարախոսքային հուզարտահայտչական որոշարկիչների քանակը, որն ըստ էության արտահայտում է հաղորդակցվողների հուզավիճակը, գլխավորապես պայմանավորված է *զայրույթի* հույզի առկայությամբ (գերակայում է տղամարդկանց խոսքային վարքագծում) և *ուրախության* հույզի առկայությամբ (գերակայում է կանանց խոսքային վարքագծում):

Այսպիսով, մեր հետազոտության արդյունքները թույլ են տալիս երգիծական խոսույթում («կենցաղային» անեկդոտներում) տարբերակել տարասեռ հաղորդակցվողների խոսքային, ոչ խոսքային և հարախոսքային վարքագծերի տարբերությունները՝ դրանով իսկ հաստատելով ոչ միայն հանրույթի ավանդական բաժանումը երկու տարածքների՝ տղամարդկանց և կանանց, այլև դրանցում սեռադերային այն կարծրատիպերի արտացոլումը, որոնք բավականին հաստատուն ամրագրված են հասարակական և լեզվական գիտակցության մեջ:

Ատենախոսության հիմնադրույթներն արտացոլված են հետևյալ հրապարակումներում՝

Ա. ՄԵՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. **Гендерные асимметрии и стереотипы в юмористическом дискурсе** Saarbrücken, Deutschland: Palmarium Academic Publishing OmniScriptum GmbH&Co.KG, 2015, 77с.

Բ. ՀՈՂՎԱԾՆԵՐ

2. **Gender Differences in conversational coherence.** // Օտար լեզուները Հայաստանում: Գիտամեթոդական հանդես, Երևան, 2008, էջ 3-10:

3. **Гендерность в английской паремнологии и фразеологии.** // Լեզուն և գրականությունը գիտական իմացության ժամանակակից հարացույցում: Գիտ. հոդվածների ժողովածու, N 2, Երևան, 2010, էջ 49-52, (համահեղ. Ս. Բ. Գասպարյան):

4. **Лингвистические аспекты гендерных стереотипов.** //Գիտ. հոդվածների ժողովածու «Լրատու», N 1(10), Ստեփանակերտ, 2011, էջ 124-129:
5. **Лингвокультурологические аспекты гендерных отношений** (на материалах армянского, русского и английского языков).// Լեզուն և գրականությունը գիտական իմացության ժամանակակից հարացույցում: Գիտ. հոդվածների ժողովածու, N 3, Երևան, 2011, էջ 175-180:
6. **Этнокультурные особенности гендерных стереотипов в текстах английских и армянских анекдотов.** // Օտար լեզուները բարձրագույն դպրոցում: Գիտ. աշխատությունների ժողովածու, N 12, Երևան, 2011, էջ 177-186:
7. **Gender Roles in Children’s Literature.** // Լեզուն և գրականությունը գիտական իմացության ժամանակակից հարացույցում: Գիտ. հոդվածների ժողովածու, N 4, Երևան, 2012, էջ 139-143:
8. **Некоторые различия экстралингвистического характера в речевой деятельности мужчин и женщин.** // Գիրք թարգմանչաց, «Աստղիկ», N 22-23, Երևան, 2012-2013, էջ 229-233:
9. **Гендерные особенности оценочномаркированной лексики в английских анекдотах.** // Օտար լեզուները բարձրագույն դպրոցում: Գիտ. աշխատությունների ժողովածու N 15, Երևան, 2013, էջ 158-165:
10. **Гендерные стереотипы женской красоты в английских анекдотах** // Օտար լեզուները բարձրագույն դպրոցում: Գիտ. աշխատությունների ժողովածու, N 15, Երևան, 2013, էջ 165-176:
11. **Реализация гендерной агрессии в жанре анекдота.** // Գիրք թարգմանչաց, «Աստղիկ» N24, Երևան, 2013-2014, էջ.236-242:
12. **Социальные роли мужчин и женщин в разных культурах.** // Լեզուն և գրականությունը գիտ. իմացության ժամանակակից հարացույցում: Գիտ. հոդվածների ժողովածու, N 5, Երևան, 2013, էջ 106-112:
13. **Тема “измены” в английских анекдотах.**// Լեզուն և գրականությունը գիտ. իմացության ժամանակակից հարացույցում: Գիտ. հոդվածների ժողովածու, N 5, Երևան, 2013, էջ 113-117:
14. **Социокультурный анализ гендерных стереотипов английских и армянских анекдотов.** // Հայագիտական հանդես N3-4 (23-24) Խ.Արվյանի անվան հայկական պետ. մանկավարժական համալսարան, Երևան, 2013, էջ 205-213:
15. **Синтаксический уровень эмоциональной речи мужчин и женщин в английских анекдотах.** //“ Studia Philologica” Збірник наукових праць,Випуск 2,Київ, 2013, с.19-25, (համահեղ.՝ Ս. Բ. Գասպարյան):
16. **Գենդերը սոցիալ մշակութային կեանքում.** // «Գարուն» ամսագիր N264,volume 22,Ավստրալիա, Միդնեյ, 2014,էջ 30-31:
17. **Gender Stereotypes in Advertising.** // Armenia Folia Anglistika, International journal of English studies 1(12), Yerevan, 2014, էջ 82-87:

18. **“Կարծրատիպ” հասկացության ծագումն ու մեկնաբանությունը**, // Օտար լեզուները բարձրագույն դպրոցում: Գիտական հանդես N2(17), Երևան, 2014, էջ 38-46:

19. **Գենդերային կարծրատիպերի արտացոլումն անգլիական «կենցաղային» անեկդոտներում**. // Օտար լեզուները բարձրագույն դպրոցում: Գիտական հանդես N2(17), Երևան, 2014, էջ 30-38:

20. **Гендерные различия языковой репрезентации в юмористическом дискурсе** (на материале английских “бытовых” анекдотов). // Альманах современной науки и образования. Тамбов: Грамота, 2014, № 12 (90), с.52-55.

21. **Гендерные стереотипы мужской и женской глупости в английских “бытовых” анекдотах**. // “Studia Philologica” Збірник наукових праць, Випуск 3. Київ, 2014, с.119-122.

22. **Речевое поведение мужчин в юмористическом дискурсе** (на материале английских “бытовых” анекдотов).//Филологические науки. Вопросы теории и практики Тамбов: Грамота, 2015. № 5 (47): в 2-х ч. Ч. II, с.76-79.

23. **Вербальная и невербальная агрессия в юмористическом дискурсе** (на материале английских, русских и армянских “бытовых” анекдотов).//Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2015. № 4(46): в 3-х ч. Ч. II, с. 94-97.

24. **Гендерные различия в тактильном поведении** (на материале английских “бытовых” анекдотов).// Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2015, № 3 (45): в 3-х ч. Ч. III, с.88-91.

25. **Гендерный аспект паравербальной коммуникации** (на материале английских “бытовых” анекдотов).// Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2015, № 2 (44): в 2-х ч. Ч. II, с.109-112.

26. **Гендерные особенности эмоциональной речи мужчин и женщин в английских “бытовых” анекдотах**.// Լեզուն և գրականությունը գիտ. իմացության ժամանակակից հարացույցում: Գիտ. հոդվածների ժողովածու, N 6, Երևան, 2015, էջ 130-136:

27. **Гендерные различия в невербальной коммуникации** (на материале английских “бытовых” анекдотов). // Լեզուն և գրականությունը գիտ. իմացության ժամանակակից հարացույցում: Գիտ. հոդվածների ժողովածու N 6, Երևան, 2015, էջ 120-129, (համահեղ. Ս.Ք. Գասպարյան):

28. **Жанровые признаки юмористического дискурса**. // Գիրք թարգմանչաց, «Աստղիկ», N26, Երևան, 2015, էջ.93-105:

29. **Gender and Disparaging Humor**. // Armenia Folia Anglistika, International journal of English studies 2(14), Yerevan, 2015, p.25-32:

Գ. ԹԵԶԻՍՆԵՐ

30. **Gender Differences in conversational coherence.** //AASE- Language, Literature & Art in cross-Cultural Contexts, Second international conference, Yerevan, 16-19 October 2007, p.136.

31. **Экспрессивность в мужской и женской речи.** // Օտար լեզուներ և գրականություն (տեսություն և պրակտիկա), Միջազգային գիտաժողով նվիրված Երևանի պետական համալսարանի հիմնադրման 90 ամյակին, Երևան, փետրվարի 26-27, 2009, էջ 48-49:

32. **Gender roles in Children’s Literature.** //AASE- Language, Literature & Art in cross-Cultural Contexts, Third international conference, Yerevan, 4-8 October, 2011, p.91.

33. **Гендерные когнитивные стереотипы в печатных СМИ.** //Матеріали IV міжнародної наукової конференції «Когнітивно-прагматичні дослідження професійних дискурсів». Харків : Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2014, с.22-25, (համաեղ. Ս.Ք. Փափափյան):

**Гендерный аспект английского юмористического дискурса
(языковые и социокультурные проявления)**

РЕЗЮМЕ

В данной диссертационной работе исследуются гендерные различия коммуникативной личности, отраженные в английском юмористическом дискурсе.

Материалом исследования социокультурных и языковых особенностей гендерных стереотипов послужили английские анекдоты бытовой тематики. Нами было проанализировано более 1000 английских “бытовых” анекдотов.

Цель настоящего исследования состоит в выявлении гендерных особенностей лингвистического выражения эмоций (*радости, грусти, страха, знева и удивления*), которые отражены в английском юмористическом дискурсе. Рассмотрены также стереотипы, отражающие обобщенные суждения о качествах и свойствах, которые присущи мужчинам и женщинам, и различия, существующие между ними.

Актуальность данной диссертационной работы связана с тем, что особенно в последние годы, термин “гендер” еще более широко обсуждается в научных и общественных кругах, в том числе и в Армении. Гармоничное развитие гендерных отношений рассматривается как часть общего процесса демократизации. Гендер, гендерные отношения, гендерная культура присутствуют в современных процессах конструирования общества и общественных отношений. В результате социально-экономических и политических изменений, происходящих в мире углубляется неравенство гендерных отношений во всех сферах общественной жизни: политической, психологической, экономической, языковой и т.д. Таким образом, исследование гендерных различий становится еще более актуальным, поскольку гендерное равенство является неременным условием для развития всех сторон общественной жизни.

Научная новизна исследования заключается в проведении лингвистического исследования на стыке трех дисциплин: социокультурологии, структурной и гендерной лингвистики. В современной лингвогендерологии прежде не проводились исследования гендерных различий на материале английского юмористического дискурса. **Новым** также является рассмотрение вербальных, невербальных и паравербальных компонентов коммуникации в английском юмористическом дискурсе.

В **теоретическом** плане данное диссертационное исследование вносит определенный вклад в углублении и систематизации научных представлений о гендерных стереотипах. Гендерный аспект вносит ясность в понимании того, как

функционируют различные вербальные, невербальные и паравербальные средства в зависимости от социокультурных характеристик.

Практическая значимость исследования. Результаты данной диссертационной работы представляют интерес для социолингвистики, социокультурологии, психолингвистики, прагмалингвистики, конфликтологии. Полученные результаты работы могут быть использованы в практике преподавания ряда дисциплин: лингвогендерологии, межкультурной коммуникации, психологии, конфликтологии.

Цель и задачи определили **структуру работы**, которая состоит из введения, семи глав, заключения и библиографии.

В первой главе отражены разные подходы к пониманию и изучению гендера, представлены различные теории из области гендерных исследований.

Во второй главе исследуется понятие стереотипа, как социокультурное и лингвистическое явление. Рассмотрены виды, свойства и функции стереотипов.

В третьей главе рассматриваются язык и культура, выявляются понятия национально-культурных и социо-культурных стереотипов. исследуется категория ценности.

Четвертая глава детально освещает приемы и категории создания юмористического дискурса.

В пятой главе исследуются социокультурные особенности английских "бытовых" анекдотов, раскрывается взаимосвязь языка, мышления, культуры, анализируются гендерные стереотипы в английских "бытовых" анекдотах.

В шестой главе исследуются языковые особенности (*оценочно-маркированная лексика, грубая лексика, эмоциональные интенсификаторы, междометия, эллиптические и инвертированные конструкции, неполные и восклицательные предложения, повтор*) эмоционального уровня речи мужчин и женщин, объясняются психофизиологические различия их эмотивного поведения.

В седьмой главе рассматриваются гендерные различия способов выражения в невербальной (*кинетиические средства – жесты, мимика; такесика- рукопожатие, поцелуй, объятие, дотрагивание, поглаживание, похлопывание по спине или плечу*) и паравербальной коммуникации (*высота голоса, плач, молчание смех, усмешка, вздох*).

Таким образом, наше исследование может способствовать пониманию эмоционального видения мира коммуникантами и отражения его в английском юмористическом дискурсе в зависимости от гендерной принадлежности.

Anna T. Knyazyan
Gender Aspect of English Humorous Discourse
(linguistic and socio-cultural manifestations)

Summary

The dissertation explores socio-cultural and linguistic characteristics of gender stereotypes and analyzes gender differences in male and female speech reflected in English humorous discourse.

The data for study is English anecdotes. For the purpose of this study more than one thousand English “everyday” anecdotes have been analyzed.

The purpose of this study is to identify gender differences in verbal, non-verbal and paraverbal communication in English "everyday" anecdotes.

The topicality of the dissertation is related to the fact that especially in recent years, the term "gender" has been widely discussed in Armenia and elsewhere as the harmonious development of gender relations is considered as a part of the overall process of democratization. Gender, gender relations, gender culture are present in contemporary processes of constructing society and social relations. Because of the socio-economic and political changes occurring in the world the inequality of gender relations deepens in all spheres of public life: political, psychological, economic, linguistic, etc. Thus, the study of gender differences is becoming increasingly important because gender equality is a precondition for the development of all aspects of social life.

The scientific novelty of the research consists in conducting linguistic research at the intersection of three disciplines: socio-cultural, structural and gender linguistics. The novelty of the work lies in the study of gender differences in verbal, non-verbal and paraverbal communication in English humorous discourse. Gender differences have also been studied with regards to the emotive features in English anecdotes.

The practical significance of the work lies in the fact that the results are of great interest to sociolinguistics, gender linguistics, psycholinguistics, linguoculture, socioculture and conflictology.

The purpose and objectives determined the structure of the work, which consists of an introduction, seven chapters, conclusion and bibliography.

Chapter One provides an overview of various approaches to the understanding and study of gender and language.

Chapter Two is devoted to gender stereotypes, which are the most important types of schemes used for orientation in the social environment.

Chapter Three considers the fact of the correlation of language and culture, reveals the notion of cultural identity, national character and the category of value.

Chapter Four is dedicated to the research of genre features of humorous discourse. Particular attention is paid to linguistic, cultural and structural properties of anecdotes.

Chapter Five studies how gender stereotypical ideas about men and women are manifested in English anecdotes.

Chapter Six highlights the lexical and syntactic aspects of males' and females' emotional speech in English "everyday" anecdotes. The most frequently used lexical means that create the appropriate humorous effect contributing to vivid originality in anecdotes and attract the listener's attention are *evaluative lexis, invective lexical units, intensifiers and interjections* used by males and females to emphasize a particular word, phrase and idea. The following *syntactic means* have been studied in male and female speeches: *elliptical and incomplete constructions, inversions, exclamatory sentences and repetitions*.

Chapter Seven examines the elements of non-verbal and paraverbal communication in humorous discourse. In English anecdotes the following means of *non-verbal communication* have been studied: *kinesics (mimics and gestures) and tactile behaviour (handshake, kiss, embrace, pat, touch and stroke)*. Our research suggests that in English anecdotes women convey the intensity of their feelings with the help of facial expressions.

In English anecdotes the following male and female paraverbal peculiarities have been analyzed: *voice volume, cry, silence, scream, smile, giggle, laughter, simper, sigh*. Women manifest paraverbal expression of the emotion of sadness more frequently than men do. For male behaviour paraverbal communication is typical in the emotional situation of anger.

Thus, our study may contribute to understanding different emotional visions of the world and their reflection in male and female communication.

A. Kwajran